

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Melodie ruského jazyka. Charakteristika intonace jako suprasegmentálního
prvku zvukové stránky jazyka

Melody of the Russian Language. Characterization of Intonation as the
Suprasegmental Feature of the Russian Language

Stefani Ivanova

Vedoucí práce: PhDr. Jakub Konečný, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání – Ruský jazyk se
zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Melodie ruského jazyka. Charakteristika intonace jako suprasegmentálního prvku zvukové stránky jazyka* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 9. července 2024

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Jakubu Konečnému, Ph.D. za vstřícnost a odbornou oporu, kterou mi poskytl při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je věnována melodické stránce ruské řeči. V teoretické části je pojednáno o intonaci jako zásadním prozodickém příznaku řeči, který je zcela nezbytný pro realizaci komunikace v ústní formě. Teoretické pojednání o intonaci vychází z koncepce E. A. Bryzgunovové, v práci jsou však představeny i další možné klasifikace intonace ruské řeči. V praktické části práce jsou představeny výsledky analýzy živé ruské řeči z hlediska použití intonace jako prostředku vyjádření významů nezbytných pro komunikaci.

KLÍČOVÁ SLOVA

prozódie, intonační konstrukce, komunikační situace, význam, modalita

ABSTRACT

This bachelor thesis is devoted to the melodic side of the Russian language. The theoretical part deals with intonation as the fundamental prosodic feature of speech necessary for the realisation of oral communication. The theoretical treatise on intonation is based on E. A. Bryzgunova's concept, but other possible classifications of intonation of the Russian language are also presented in the work. The practical part of the thesis presents the results of the Russian speech analysis in terms of the use of intonation as a way of expressing the meanings necessary for communication.

KEYWORDS

prosody, intonation patterns, communicative situation, meaning, modality

Obsah

Úvod	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Fonetika – vymezení pojmu	9
2 Fonetické subdisciplíny	11
3 Fonetické prostředky jazyka	13
4 Suprasegmentální jednotky	14
4.1 Fonetická fráze	14
4.2 Syntagma	14
4.3 Fonetické slovo	14
5 Suprasegmentální rysy	16
5.1 Přízvuk	16
5.2 Intonace	18
5.2.1 Funkce intonace	19
5.2.2 Prostředky intonace	20
6 Systém E.A. Bryzgunovové	24
6.1 Intonační konstrukce	25
6.2 Synonymie intonačních konstrukcí	32
7 Perceptivní intonologie C. Odé	35
8 Kombinatorní model S.V. Kodzasova	38
PRAKTICKÁ ČÁST	41
9 Rozbor záznamů	42
10 Výskyt IK v záznamech	52
10.1 Výskyt IK-1	52
10.2 Výskyt IK-2	55

10.3	Výskyt IK-3	60
10.4	Výskyt IK-4	63
10.5	Výskyt IK-5	64
10.6	Výskyt IK-6	65
10.7	Výskyt IK-7	66
	Závěr.....	68
	Резюме	71
	Seznam použitých informačních zdrojů	73

Úvod

Intonace je specifickým jazykovým prostředkem, který je přítomen v každé výpovědi mluvčího, ať již více či méně výrazně. V ruském jazyce je intonace v řeči prostředkem velmi specifickým. Výrazná melodika ruské řeči je proto pro nerodilé mluvčí poměrně těžko osvojitelná, avšak z hlediska přenosu zamýšleného významu výpovědi, zcela zásadní. Důvodem pro výběr tématu práce je možné praktické užití nabytých znalostí při zpracovávání tématu v oblasti výuky ruského jazyka.

Tato práce pojednává o intonaci v ruském jazyce a analyzuje vzorek živé ruské řeči z hlediska užitých intonačních konstrukcí dle systému E.A. Bryzgunovové. Práce je dělena na teoretickou a praktickou část, z nichž každá obsahuje jednotlivé kapitoly.

Teoretická část je věnována vymezení fonetiky, představení základních fonetických subdisciplín, klasifikaci fonetických prostředků s následným zaměřením na suprasegmentální prostředky. Dále se práce věnuje intonaci, jsou vymezeny její funkce a definovány intonační prostředky spolupodílející se na jejím vzniku. Další část se věnuje různým způsobům klasifikace intonace zaměřené na koncepce S. V. Kodzasova, C. Odé a E. A. Bryzgunovové. Z klasifikace intonace E. A. Bryzgunovové vychází praktická část. Cílem této části práce je představení intonace v širším kontextu fonetiky a tvorba teoretického základu pro zpracování analýzy v praktické části. Teoretická část je založena na práci s odbornými prameny.

Praktická část je zaměřena na rozbor sedmi záznamů živé ruské řeči dle systému intonačních konstrukcí E. A. Bryzgunovové. Zdrojem záznamů, zachycujících mluvčí v různých komunikačních situacích, je kanál YouTube. Řeč je nejprve převedena do podoby textu, poté jsou vymezena jednotlivá syntagmata a označen typ pauz, které od sebe syntagmata oddělují. Následně je ke každému syntagmatu přiřazena jedna intonační konstrukce. Záznamy jsou dále jednotlivě popisně rozebírány z hlediska intonačních konstrukcí, které se v nich nalézají s cílem jejich výskyt odůvodnit. Výskyt jednotlivých intonačních konstrukcí v analyzovaných záznamech je poté shrnut v závěrečné kapitole.

Bakalářská práce si tak klade za hlavní cíl objasnit výskyt intonačních konstrukcí z hlediska významu, který v analyzovaných nahrávkách vyjadřují dle systému E. A. Bryzgunovové. Dílčím cílem práce je představení intonace v širším kontextu fonetiky a tvorba teoretického základu pro zpracování analýzy v praktické části.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Fonetika – vymezení pojmu

V mnoha publikacích se můžeme setkat s obdobnou definicí fonetiky: „Fonetika (řecky phonetiké z phoné – zvuk) je lingvistická disciplína, která se zabývá zvukovou stránkou jazyka, tj. vznikem hlásek (artikulací), jejich akustickými vlastnostmi a změnami v souvislé řeči.“ (Розенталь et al., 2013, s. 139) Takováto definice se ale jeví vágní, jelikož jiní lingvisté zdůrazňují další nedílné aspekty disciplíny.

Definice Knjazeva a Požarické (2011, s. 16) zdůrazňuje percepční stránku fonetiky: „Fonetika je tou oblastí lingvistiky, která se zabývá zvukovou stránkou jazyka. V procesu komunikace je informace mluvčím nejprve zakódována do slov. Tato slova musí být ozvučena (tzn. převedena do zvukových vibrací) a ty poté musí posluchač dekodovat. Funkce fonetické stránky jazyka tak spočívá na jedné straně v zakódování textu při produkci a na straně druhé v dekodování při percepci.“

Ashby a Maidment (2016, s. 149) upozorňují, že fonetika se „(...) nezabývá pouze tím, jak řeč vzniká ve vokálním traktu a jaké jsou její akustické vlastnosti, ale také tím, jak posluchači řečový signál vnímají a zpracovávají. Výzkum řečové percepce je proto jednou z významných oblastí aplikované fonetiky.“

Širší definici nabízí Krčmová (2008, online), podle níž je fonetika „(...) jazykovědná disciplína zabývající se materiální stránkou zvukových výrazových prostředků jazyka, a to jak na nezobecněné úrovni poznání a popisu mechanismu vzniku řeči, její akustické stavby a percepce zvukového signálu sluchem, tak na zobecněné úrovni hlásek a prozodických prostředků, které jsou užívány v daném komunikačním společenství“

Na prozodické prostředky upozorňuje i Zinder (2007, s. 11): „(...) zkoumání zvuků úzce souvisí se studiem dalších jevů zvukové stránky jazyka, jimiž jsou přízvuk, slabiky a intonace.“

Fonetika zaujímá mezi ostatními lingvistickými disciplínami zvláštní postavení, jelikož se jako jediná zabývá jednotkami jazyka (hláskami), jejichž povaha je materiální. Touto materiální složkou jsou vibrace vzduchu tvořené mluvčím. Ty jsou poté různými

fonetickými disciplínami do hloubky analyzovány z akustického, artikulačního a percerčního hlediska. (Русская фонетика, 2002, online)

2 Fonetické subdisciplíny

Různé aspekty zvukové stránky jsou realizovány různými procesy, které jsou zkoumány specializovanými fonetickými disciplínami, mezi něž patří:

- artikulační fonetika, která studuje artikulační orgány a jejich činnost při produkci hlásek; (Skarnitzl et al., 2016, s. 8)
- percepční fonetika, která zkoumá zpracování zvuků ve sluchovém ústrojí a mozku; (tamtéž)
- akustická fonetika, která zkoumá pomocí specializovaných programů fyzikální vlastnosti zvuku, který přechází od artikulačních orgánů mluvího ke sluchovému ústrojí posluchače v podobě zvukového vlnění. Předmětem zkoumání jsou pak dynamika, časové vlastnosti a frekvence tohoto vlnění; (Skarnitzl et al., 2016, s. 9)
- fonologie či lingvistická fonetika nebo také nazývaná funkční fonetika se zabývá funkcí řečových jednotek v systému daného jazyka. (Krčmová, 2008, online) „V rámci fonologie se především studuje a popisuje inventář fonémů včetně jejich vztahů a zákonitostí jejich spojování.“ (tamtéž)

Dále můžeme vyčlenit speciálně orientované směry fonetiky:

- sociofonetiku, která zkoumá sociálně podmíněné odlišnosti v artikulaci hlásek;
- pedofonetiku, která se zabývá vývojem řeči u dětí;
- a patofonetiku, zkoumající chybnou výslovnost.
(Krčmová, 2008, online)

Fonetiku můžeme na základě povahy poznatků rozdělit na obecnou, která zkoumá obecné fonetické zákonitosti a speciální, popisující zákonitosti konkrétního jazyka. (Князев а Пожарицкая, 2011, s. 17) „V ní bereme v úvahu všechny mluvené podoby určitého národního jazyka, neboť v mluveném projevu spisovné a nespisovné prvky interferují daleko více než v textech psaných.“ (Krčmová, 2008, online)

Dále rozlišujeme fonetiku synchronní, která popisuje aktuální stav fonetiky a diachronní, jejíž cílem je zmapování historického vývoje fonetických změn. (Князев а Пожарицкая, 2011, s. 17) Předmětem fonetiky srovnávací, jejíž poznatky se uplatňují při výuce cizích jazyků, je porovnání fonetického systému dvou různých jazyků nebo dialektů. (Krčmová, 2008, online)

S fonetikou jsou velmi úzce spjaty také ortoepie, zabývající se správnou výslovností, grafika, zabývající se přenosem řeči do písemné podoby a ortografie, jež udává normativní pravidla pro tento přenos. (Русская фонетика, 2002, online; Čermák, s. 28, 78).

3 Fonetické prostředky jazyka

Zvukové (fonetické) prostředky jazyka rozdělují přehledně Knjazev a Požaricakaja (2011, s. 18-19) na fonetické jednotky, fonetické rysy a fonetická pravidla.

Fonetickými jednotkami nazýváme ty prostředky, které mohou v řeči následovat lineárně za sebou. Ty dále dělíme na segmentální a suprasegmentální, také označované jako prosodické. Mezi segmentální řadíme minimální zvukové jednotky hlásku a foném. Mezi suprasegmentální, které se skládají ze segmentů, řadíme slabiku, fonetické slovo, syntagma a frázi. (Князев а Пожарицкая, 2011, s. 18-19)

Fonetickými rysy nazýváme ty prostředky, které nemohou existovat samostatně, ale musí být realizovány na fonetických jednotkách. Rysy, které dávají charakteristiku segmentálním jednotkám (např. znělost/neznělost) označujeme jako rysy segmentální. Rysy, které organizují skupiny segmentů do větších suprasegmentálních útvarů, nazýváme suprasegmentální a řadíme mezi ně přízvuk a intonaci. (tamtéž)

Fonetická pravidla rozdělujeme podle toho, zda jsme nebo nejsme schopni je v řeči vědomě ovládat na fonologická a koartikulační. (tamtéž)

4 Suprasegmentální jednotky

V této kapitole bude pozornost věnována s ohledem na zaměření práce těmto suprasegmentálním jednotkám: fonetické frázi, syntagmatu a fonetickému slovu.

4.1 Fonetická fráze

Fonetická fráze je „úryvek řeči, nacházející se mezi dvěma dostatečně dlouhými pauzami, sjednocený intonací a frázovým přízvukem.“ (Лекант, 1996, s. 84)

Fráze odpovídá smyslově celistvé výpovědi, avšak fonetická fráze nemůže být chápána jako úryvek řeči odpovídající větě, zaprvé proto, že věta je jednotkou gramatickou, zatímco fráze fonetickou a zadruhé, jelikož jedna věta nemusí vždy odpovídat jedné fonetické frázi.¹ (Лекант, 1996, s. 84)

4.2 Syntagma

Fráze může být dále členěna na menší celky tzv. syntagmata, která jsou stejně jako fráze sjednocené intonací a frázovým přízvukem. Rozdílem mezi nimi je kratší trvání pauzy. (Лекант et al., 1996, s. 84)

Členění na syntagmata je dáno mluvčím, není však zcela nahodilé, respektuje sémantické a syntaktické vztahy mezi slovy. Slova s těsnější syntaktickou vazbou tak budou spadat do jednoho syntagmatu, zatímco slova s volnější vazbou se mohou, ale nemusí nacházet v odlišných syntagmatech. (Skarnitzl et al., 2016, s. 120)

Různé členění fráze na syntagmata může v některých případech zcela změnit smysl výpovědi.² (Лекант et al., 1996, s. 84)

4.3 Fonetické slovo

Syntagma je tvořeno jedním nebo několika fonetickými slovy.³ Fonetickým slovem rozumíme plnovýznamové přízvučné slovo nebo spojení plnovýznamového přízvučného

¹ Příkladem může být souvětí o dvou větách, odpovídající jedné frázi: // Он хотел было что-то сказать ему, но толстяк уже исчез. // (Лекант 1996, s. 84)

² Как испугали её / слова брата. / Как испугали её слова / брата. (Лекант et al., 1996, s. 84)

³ Ve frázi //В ту же ночь / широкая лодка / отчалила от гостиницы.// lze nalézt tři syntagmata, z nichž každé obsahuje pouze dvě fonetická slova. (Лекант, 1996, s. 84)

slova se sousedním nepřízvučným. Nepřízvučná slova bývají zpravidla neplnovýznamová. (Суханова, 1980, s. 90; Лекант et al., 1996, s. 84)

V závislosti na pozici nepřízvučného slova rozlišujeme předklonky (proklytika) a příklonky (enklytika). Předklonkami jsou ta nepřízvučná (zpravidla předložky a spojky) stojící před přízvučným slovem – např. *с мамой, за кроватью*. Za příklonky označujeme nepřízvučná slova (zpravidla částice) stojící za přízvučným slovem např. *тебе бы*. (Суханова, 1980, s. 90)

V určitých případech může plnovýznamové slovo ztratit přízvuk, který se přenesse na vedlejší neplnovýznamové, například, *за́ город, не́ был, на́ ногу*. Taková slova označujeme jako enklinomena. (Konečný, 2016, online)

5 Suprasegmentální rysy

5.1 Přízvuk

Přízvukem rozumíme „vyčlenění v řeči určité zvukové jednotky z řetězce stejnorodých jednotek pomocí prosodických prostředků“. (Князев а Пожарицкая, 2011, s. 157)

Podle jednotky, na které se přízvuk realizuje rozlišujeme (Иванова-Лукьянова, 2019, s.4; Черемсина-Ениклопова, 2013, s.13) přízvuk:

- slovní (také lexikální), který vyčleňuje přízvučnou slabiku ve fonetickém slově a v závislosti na jeho umístění dochází ke kvantitativní a kvalitativní redukci nepřízvučných slabik;
- frázový nebo syntagmatický, vyčleňující přízvučnou slabiku slova ve frázi nebo syntagmatu, nesoucí nejdůležitější informaci z hlediska komunikačního cíle (nejčastěji se jedná o poslední slovo úseku). Na slabice přízvučného slova zároveň dochází ke změně tónu a toto slovo bývá často také nositelem emocí;
- logický, ze zmíněných druhů přízvuků nejprominentnější, který vyčleňuje slovo, nesoucí novou informaci tzv. réma, nebo slovo, které je s jinými srovnáváno.

Vedle hlavního slovního přízvuku se v ruštině můžeme setkat s tzv. vedlejším přízvukem. Ten se vyskytuje zpravidla v některých složených slovech např. *дальневосточный* a slovech s určitými předponami. Vedlejší přízvuk je méně prominentní než hlavní a nachází se zpravidla blíže začátku slova. (Суханова, 1980, s. 91)

Na základě prostředků, pomocí kterých je přízvuk realizován rozlišujeme (Князев а Пожарицкая, 2011, s. 159) přízvuk:

- dynamický (silový) – přízvučná slabika se vyslovuje za zvýšení výdechového proudu s větší intenzitou, tj. silou;
- kvantitativní – přízvučná slabika se vyznačuje delší artikulací;
- melodický – na přízvučné slabice dochází ke změně tónu;
- kvalitativní – přízvučná samohláska ve slabice se od nepřízvučné důsledkem redukce liší kvalitativně.

Ruský přízvuk označuje Suchanovová (1980, s. 56) za dynamicko-kvantitativní. Knjazev a Požarickaja (2011, s. 159–161) však konstatují, že intenzita se nejeví výraznou složkou slovního přízvuku, ale je spíše vázaná na frázi. Intenzita ve frázi od jejího začátku postupně klesá, čímž může docházet k intenzivnější artikulaci slabik stojících před přízvukem než slabik přízvučných. Mnohem výraznější složkou slovního přízvuku současné ruštiny se jeví délka artikulace slabiky a změna kvality hlásek důsledkem redukce. Ruský přízvuk tak označují za kvalitativně-kvantitativní.

Na základě pozice přízvuku ve slově rozlišujeme (Попов 2014, s. 157) přízvuk:

- stálý, který je v jazyce vázán na určitou slabiku ve slově. Mezi jazyky se stálým přízvukem patří např. čeština, kde je přízvučná vždy první slabika fonetického slova nebo polština se stálým přízvukem na předposlední slabice.
- volný, který může být realizován na jakékoliv slabice. U jazyků s volným přízvukem, mezi něž patří spolu s ruštinou např. angličtina, rozlišujeme dále u slov přízvuk pohyblivý, kdy se přízvuk mění v rámci slovního tvaru (*ищѹ x ищешь*; *ногá x нóгу*) a nepohyblivý, kdy při ohýbání nedochází k přemístění přízvuku.

Přízvuk plní v řeči řadu funkcí, mezi něž patří funkce:

- významová: na základě přízvuku lze v jazycích s volným přízvukem odlišit slova se stejnou hláskovou strukturou (tzv. homografy) např. *мука́ a му́ка*; (Krčmová, 2008, online; Князев а Пожарицкая 2011)
- kulminativní: přízvuk zajišťuje celistvost fonetického slova (jeden přízvuk připadá na jedno fonetické slovo) a zároveň od sebe zvukové jednotky odděluje; (tamtéž)
- demarkační: především v jazycích se stálým přízvukem (např. čeština, kdy přízvuk připadá na první slabiku) lze podle přízvuku určit hranice slov. (tamtéž)
- rytmizující: střídání přízvučných a nepřízvučných slabik vytváří rytmus ruské řeči (Konečný, 2016, online);

5.2 Intonace

Na intonaci lze nahlížet dvěma způsoby. První možností je pojetí intonace v širokém slova smyslu, tj. jako „komplexní zvukovou kvalitu“, která vzniká vzájemným působením akustických parametrů, mezi než řadíme základní tón, intenzitu, barvu (témbr) a délku trvání. (Palková, 2017, online) V tomto případě je termín intonace v odborných pracích často synonymní termínu prozódie. V úzkém smyslu je pojetí intonace omezeno na melodický průběh výpovědi, tj. změny průběhu základního tónu. (Skarnitzl et al., 2016, s. 126)

Intonace je prostředkem, který obohacuje smysl naší výpovědi o další informace. Smysl výpovědi tak není dán pouze lexikální významem jeho jednotlivých komponentů (slov) ale kombinací lexikálního významu s významem přenášeným prozodií. (Vlčková-Mejvaldová, 2006, s. 11). Výpovědi s identickou lexikální a syntaktickou stavbou mohou být rozlišeny intonačně a v důsledku toho nést i jiný význam. Pouze pokud věty *Он бездельничает. Он бездельничает? Он бездельничает!* vyslovíme s různou intonací, dokážeme docílit správného přenosu informace a následně i její správné interpretace. (Черемсина-Ениклопова, 2013, s. 10) Z příkladu je patrné, že intonace nemůže být chápána pouze jako doplňující složka ústní výpovědi, jelikož informace, které předává jsou nezbytné k dosažení zamýšleného komunikačního cíle. (Vlčková-Mejvaldová, 2006, s. 11)

Intonace je poměrně těžko uchopitelnou koncepcí. Samotní rodilí mluvčí, kteří své výpovědi „řáděně“ intonačně zformují, často nedokáží identifikovat, kde došlo ke změně tónu, zdůvodnit výběr použité konstrukce nebo demonstrovat průběh určité intonační konstrukce na jiné výpovědi. (Янко, 2008, s. 9) Jedná se totiž o komplexní prelexikální a pregramatický jev. Intonaci a informace jí předávanou lidé vnímají ještě před tím, než jsou schopni produkovat řeč. Intonace je v řeči rodilých mluvčích tedy silně zautomatizována, a proto musí být například při studiu cizího jazyka vynaloženo velkého úsilí k jejímu správnému osvojení. (Vlčková-Mejvaldová, 2006, s. 13–14)

Pro studenta cizího jazyka je ovládnutí správné intonace nezbytné z hlediska dosažení zamýšleného komunikačního cíle. Z pozice rodilého mluvčího je znalost intonačních pravidel důležitá především z hlediska kultury projevu a vhodného užití intonace s ohledem na formálnost nebo neformálnost komunikační situace. Intonační pravidla hrají důležitou roli také při recitaci uměleckého textu. (Светозарова, 1982, s. 8-9)

V řeči rodilých mluvčích, nevyjímaje ty, jejichž profesní zaměření vyžaduje vysokou úroveň projevu, často dochází k intonačním chybám. Význam, o který obohacuje výpovědi, tak může být narušen. Intonaci tak lze označit za velmi křehký jev, jehož nesprávné užití může vést k chybné interpretaci a narušení komunikačního cíle. (Черемсина-Ениклопова, 2013, s. 4)

5.2.1 Funkce intonace

Ačkoliv je intonace u rodilých mluvčích zcela automatizována, lidé formují svou výpověď intonačně nikoliv náhodně, avšak na základě funkce, kterou intonace plní. V názorech na rozdělení a pojmenování těchto funkcí nepanuje mezi lingvisty shoda. (Skarnitzl et al., 2016, s. 128). V této práci se držíme rozdělení dle Skarnitzla (2016, s. 128-132), který rozlišuje 5 obecných funkcí včetně některých podtypů.

Intonace se výrazně uplatňuje v oblasti gramatiky. Mezi gramatické funkce spadá větně významová a větně členící funkce. Větně významová funkce hraje důležitou roli především při odlišení věty oznamovací od otázky bez tázacího slova, tedy tam kde postrádáme lexikální jednotku odlišující typ věty. V textu dochází k rozlišení pomocí interpunkce, zatímco v živé řeči je jediným prostředkem intonace. Pomocí větně členící funkce dochází k rozdělení řeči na syntagmata a fráze, které jsou sémanticky a syntakticky celistvé. Toto členění usnadňuje srozumitelnost sdělení a může také ovlivnit jeho celkový význam. (Skarnitzl et al., 2016, s. 130-131).

Diskurzivní funkce vyjadřuje úmysl účastníků konverzace. Pomocí určitých intonačních kontur mluvčí dává najevo, zda očekává potvrzení svého tvrzení, zda bude ve své výpovědi pokračovat, či ji ukončovat a tím dá prostor k vyjádření ostatním, zda je mu téma příjemné a je ochoten v konverzaci pokračovat, případně zda očekává od svého protějšku detailnější vysvětlení či dodatečné informace. Jako podtyp funkce diskurzivní se vyčleňuje vytýkácí funkce, pomocí které je možné část výpovědi zdůraznit a tím poukázat na specifický význam takto zvýrazněné části. (tamtéž, s. 131)

Téměř jakákoliv výpověď je ovlivněna aktuálním rozpoložením mluvčího a jeho vyjádření je důležité pro správnou interpretaci výpovědi ze strany posluchače. Afektivní funkce nám umožňuje prostřednictvím intonace vyjádřit emoce, nálady, postoje ať už k posluchači, samotné výpovědi, nebo k probíranému tématu. Pro vyjádření afektivních stavů

je typické nejen užití určité intonační kontury, ale také zapojení tempa, síly zvuku a barvy hlasu. (Skarnitzl et al., 2016, s. 132).

Indexová funkce odlišuje mluvčího na základě jeho identity či sociální příslušnosti. Způsob užití určitých intonačních kontur a prostředků může být charakteristický jak pro jednotlivce, tak pro určitou sociální skupinu na základě věku, pohlaví, socioekonomického statutu, vzdělání a geografického původu. (tamtéž) Například pro Archangelskou oblast v severozápadním Rusku je příznačná realizace intonace ne na syntagmatech, ale na fonetických slovech. Výsledkem jsou ve srovnání se spisovnou řečí velmi časté změny výšky tónu. (Князев, 2008, online)

Funkci, která nemá uplatnění v ruštině, ale v některých mimoevropských zemích s tzv. tónovými jazyky, kde intonace slouží k rozlišení významu slova s identickou hláskovou strukturou, nazýváme lexikální. (Skarnitzl et al., 2016, s. 128)

5.2.2 Prostředky intonace

Ve vymezení prostředků, které se na vzniku intonace vzájemným působením podílí nepanuje mezi odborníky shoda. Bryzgunovová (1977, s. 18) mezi tyto prostředky řadí základní tón, intenzitu a trvání. Knjazev a Požaricakaja (2011, s. 166-168) vymezují široký inventář prosodických prostředků, které se ale jeví souhrnem prozodických prostředků autorů různých systémů popisu ruské intonace, které budou dále představeny. Tato kapitola se proto opírá o vymezení Popova (2014; s.177-180), který mezi intonační prostředky řadí základní tón, intenzitu, trvání, témbro, pauzu a smyčku hlasivek.

Základní tón

Při produkci znělých hlásek a samohlásek se hlasivky rozkmitají v důsledku čehož vzniká tón. Rychlost kmitání hlasivek je dána základní frekvencí, označovanou jako F0. Čím rychleji hlasivky kmitají, tím vyšší je tón a naopak. Možnosti produkce vysokého nebo nízkého tónu jsou individuální a vymezují hlasový rozsah jedince. (Skarnitzl et al., 2016, s. 125) „Frekvence základního tónu se u člověka pohybuje v průměru v rozmezí od 80 do 450 Hz (kmitů za sekundu). Jeho hodnoty se liší podle věku, pohlaví, individuálních fyziologických vlastností a citového stavu mluvčího.“ (Vlčková-Mejvaldová, 2006, s. 21)

Průběh základního tónu, tj. změna výšek tónu ve výpovědi je percepčně vnímán jako melodie řeči. (Vlčková-Mejvaldová, 2006, s. 21)

Na základě směru pohybu rozlišujeme tón:

- klesavý ↘
- stoupavý ↗
- rovný →

a jeho kombinace, tj.

- klesavě stoupavý ↘ ↗
- stoupavě klesavý ↗ ↘

(Князев а Пожарицкая 2011, s. 167)

Intenzita

Samostatné zvuky, slabiky nebo slova můžeme vyslovovat s větší intenzitou. Té je docíleno zesílením výdechového proudu, při kterém dochází ke zvětšení amplitudy hlasivkových kmitů. Čím větší je amplituda, tím intenzivnější je řeč a naopak. Z percepčního hlediska je intenzita vnímána jako hlasitost, která se měří v decibelech. (Skarnitzl et al. 2016, s. 33; Krčmová, 2008, online)

Trvání

Trvání, percepčně vnímané jako délka artikulace jednotlivých segmentů, označuje čas měřený v milisekundách, za který je řečový segment produkován. Tento čas je podmíněn vokalickým a konsonantickým kontextem. Pro ruštinu je jedním z příznačných rysů přízvučných samohlásek právě jejich delší trvání ve srovnání s nepřízvučnými. Trvání také přímo souvisí s tempem řeči. Čím kratší je trvání, tím rychlejší je tempo řeči a naopak. (Vlčková-Mejvaldová 2006, s. 22; Konečný, 2016, online) Změny v tempu řeči mluvčího mohou nést různé informace. Zpomalení nebo zrychlení tempa poukazuje na důležitost právě vyřčeného, kdy je obecnou tendencí vyslovovat sémanticky nejdůležitější části v pomalejším tempu. Pomalejší tempo může dále signalizovat ukončenost výpovědi,

zatímco rychlejší signalizuje, že na výpověď bude navázáno. Zpravidla nejpomaleji bývají vyslovována zvolání a nejrychleji otázky. (Попов, 2014, s. 178)

Barva hlasu

Specifická charakteristika řeči, kterou nazýváme barvou hlasu nebo témbrem závisí jednak na fyziologické stavbě artikulačních orgánů (chraplavý, nízký vysoký hlas), jednak může být při různých citových stavech ovlivněna mluvčím, např. různě častými stahy hrtanových svalů. Díky těmto proměnám je posluchač schopen identifikovat, zda byla výpověď pronesena smutně, vesele, nebo např. melancholicky. Barva hlasu je pro každého mluvčího specifická, ovlivňuje artikulaci všech segmentů a lze jejím prostřednictvím identifikovat konkrétního mluvčího. (Русская фонетика, 2002, online; Krčmová, 2008, online)

Pauza

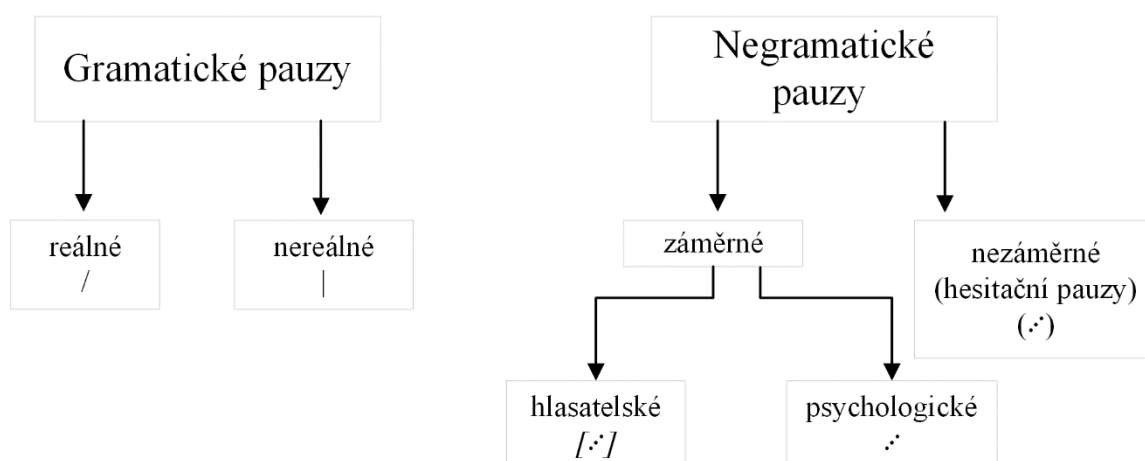
Pauza je často asociována s úplným přerušением znění řeči. Toto pojetí však ne vždy odpovídá realitě. Pauza může mít různý charakter jak z hlediska funkce, kterou plní, tak z hlediska prostředku, kterým je realizována. (Попов, 2014, s. 179)

Ivanova-Lukjanovová (2019, s. 96-106) rozlišuje pauzy gramatické a negramatické. Gramatické pauzy plní v řeči větně členící funkci (tj. člení řeč na fráze a syntagmata) a jsou dále děleny na reálné a nereálné. Gramatické reálné pauzy utváří hranici syntagmat a frází a jsou realizovány úplným přerušением znění. Reálné pauzy převládají v odborném stylu, především ve výkladech, kdy výrazné syntagmatické členění řeči umožňuje posluchači lepší orientaci v řeči mluvčího. Gramatické nereálné pauzy také utváří hranici syntagmat, k přerušением znění řeči však nedochází, neboť jsou realizovány změnou pohybu základního tónu. Ty se nejčastěji vyskytují v místech s těsnou syntaktickou vazbou. Užívání nereálných pauz je charakteristické pro publicistický styl a některé žánry odborného stylu, kdy vzniká potřeba sdělit velké množství informací v omezeném čase. Oba druhy gramatických pauz jsou neutrální, tj. plní pouze gramatickou funkci a významově řeč nijak neobohacují.

Druhým typem pauz jsou pauzy negramatické, které vznikají na takových místech, které pauzu ze své podstaty nevyžadují a řeč tak významově obohacují. Negramatické pauzy se dále dělí na nezáměrné, mezi něž řadíme hesitační pauzy a záměrné, kam spadají pauzy

psychologické a hlasatelské. Nezáměrné hesitační pauzy bývají vyplněny zvukem šva a typicky se vyskytují v řeči spontánní a svědčí o nepřipravenosti, emočním pohnutí, nebo nejistotě mluvčího. S hesitačními pauzami se setkáme v řeči různých funkčních stylů, nejčastěji však v prostědělovacím. Záměrné psychologické pauzy slouží k oddělení a zdůraznění významově stěžejních slov. Psychologické pauzy se vyskytují v uměleckém stylu a jsou charakteristickým prvkem řeči herců. Pauzy hlasatelské jsou typické pro administrativní, publicistický a odborný styl a nejčastěji se vyskytují mezi dílčími tématy projevu nebo před cizími názvy a slovy. (Иванова-Лукьянова, 2019, s. 97-106)

Na obrázku níže je toto rozlišení graficky zpracováno. Znaménka pod textem označují způsob transkripce pauz.

Obr. 1; druhy pauz a jejich transkripce; zpracováno na základě Ivanovové-Lukjanovové (2019, s. 106); upraveno

Rozmístění pauz v řečovém úseku záleží na každém mluvčím, není proto normativní. Vhodné rozmístění pauz a členění řeči je však důležité z hlediska správné interpretace výpovědi a zároveň posluchači usnadňuje orientaci v řeči mluvčího. (Krčmová, 2008, online; Skarnitzl et al, 2016, s. 120)

6 Systém E.A. Bryzgunovové

V rozmezí 60. a 70. let 20. století vypracovala ruská lingvistka E. A. Bryzgunovová systém 7 intonačních konstrukcí, označovaných jako IK-1, IK-2, IK-3, IK-4, IK-5, IK-6 a IK-7. Jedná se o první ucelený popis ruské intonace, který je dodnes v akademickém prostředí uznávaný a hojně využívaný k osvojení ruské intonace především nerodilými mluvčími. (Попов 2014, s. 185; Филатов, online)

Podstatou této koncepce je uchopení intonace jako prostředku, který je schopný významově odlišovat neutrální výpovědi se stejnou syntaktickou a lexikální skladbou. Pokud intonace takovým prostředkem je, jako v následujícím příkladu, kde lze otázku od oznamovací věty v řeči odlišit pouze pomocí intonace, mluvíme o intonační konstrukci. *Это универсуме³м? / Это универсуме¹м.* (Попов, 2014, s. 185–186)

Každá intonační konstrukce má následující strukturu:

- **centrum**, které se nachází na slabice (konkrétně na samohlásce), na které dochází ke změně pohybu tónu. Ke změně dochází na slově, které je pro výpověď z hlediska smyslu nejdůležitější a je v přepisu vyznačeno číslem odpovídající IK.
- **předcentrovou část**;
- a **postcentrovou část**.

(Попов 2014, s. 186)

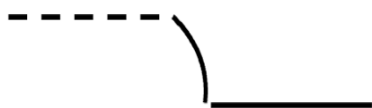
Předcentrová část konstrukcí bývá realizována základním tónem mluvčího. V samotném průběhu základního tónu může docházet ke kolísání, které hraje důležitou roli při vyjadřování emocí, ale bývá druhořadé např. při odlišení otázky od oznamovací věty. Z tohoto důvodu nejsou tato kolísání zaznamenána na schématech. Výše tónu postcentrové části je určena v závislosti na konkrétním typu IK. Jediným vždy přítomným prvkem je centrum IK, přítomnost zbylých závisí na konkrétní výpovědi. (Брызгунова, 1977, s. 17)

Na základě rozdílu výšky tónu a směru jeho průběhu rozlišujeme jednotlivé IK. Pokud mají dvě konstrukce podobný průběh, lze je odlišit pomocí dalších komponentů mezi něž patří zesílení slovního přízvuku (odlišující např. IK-1 od IK-2), prodloužení artikulace slabiky nebo vytvoření smyčky hlasivek při artikulaci samohlásky, jejímž důsledkem je přerušování znění. (Брызгунова, 1977, s. 17–18)

Každá intonační konstrukce má schopnost výpovědi významově obohatit a formovat, přičemž lze do jisté míry vymezit několik typických významů předávaných pomocí každé IK. (Князев а Пожарицкая 2011, s. 173) Jejich výčet bude popsán níže.

6.1 Intonační konstrukce

IK-1

Obr. 2; průběh tónu IK1, přerušovaná čára značí základní tón, zpracováno dle Bryzgunovové (1980, s. 108)

Předcentrová část IK-1 je realizována základním tónem mluvčího. Na centru dochází k poklesu tónu, jehož míra je variabilní. V postcentrové části se tón drží pod úrovní základního tónu. (Брызгунова, 1977 s. 18)

Pro IK-1 je typické užití v oznamovacích větách bez známek zdůrazňování a srovnávání, kde signalizuje ukončenost výpovědi. IK-1 se objevuje ve výpovědích o jednom syntagmatu: *Я обедаю до¹ма.*, nebo v posledním syntagmatu vícesyntagmatických výpovědí: *Московское вре^бмя / четырнадцать часо¹в / пятнадцать мину¹т.* IK-1 se může objevovat i v nekoncových syntagmatech podřadného souvětí, kde zdůrazňuje samostatnost hlavní věty: *Он будет заниматься все ле¹то, чтобы к осени закончить рабо¹ту.* Dále se s IK-1 setkáme oznámeních nebo názvech se zájmennými slovy: *Передача для шко¹льников. В десять часо¹в / двадцать мину¹т. Как закалялась ста¹ль.* (Брызгунова 1977, s. 195–196)

Loginovová (2021, s. 120) dále uvádí, že výskyt IK-1 je možný i v nekoncových syntagmatech výpovědi v místech se slabou syntaktickou vazbou, kde zdůrazňuje samostatnost syntagmatu: *Летом я отдыхал за¹ городом / в гостях др¹уга.*

IK-2

Obr. 3; průběh tónu IK2, tučná čára značí slovní přízvuk, zpracováno dle Bryzgunovové (1980, s. 108)

Předcentrová část IK-2 je realizována základním tónem mluvčího, typicky na horní hranici jeho rozsahu. Na centru je tón rovný nebo klesá, přičemž čím blíže je centrum k začátku konstrukce, tím vyšší je tón jeho realizace. U IK-2 je centrum zdůrazněno slovním přízvukem, což tuto konstrukci spolu s vyšším tónem na centru odlišuje od IK-1, která má téměř identickou konturu. V postcentrové části se tón pohybuje pod úroveň základního tónu. (Брызгунова 1977, s. 26)

IK-2 stejně jako IK-1 signalizuje ukončenost výpovědi. Setkáme se s ní nejčastěji v doplňovacích otázkách s tázacím zájmenem: *Где² Павел будет жить?* Při přenosu centra konstrukce z tázacího zájmena na libovolné jiné slovo syntagmatu, vyjadřuje mluvčí srovnání: *Николая устроили. Где Па²вел будет жить?* V oznamovacích větách IK-2 zdůrazňuje určité slovo: *Ведь я просила вас в во²семь!* Zde je zdůrazněno, že se jedná o tuto konkrétní hodinu a nikoliv jinou. Dále se s touto konstrukcí setkáme v alternativních otázkách se spojku или, typicky v její druhé části: *Он приедет за³втра / или после²втра?* Konstrukce je dále charakteristická pro výpovědi obsahující oslovení: *Воло²дя!*, pozdravy: *Здра²вствуй!*, nebo zvolání: *Осторо²жно!* S IK-2 se dále setkáme ve výpovědích obsahujících projev vůle, kde IK-2 vyjadřuje požadavek, příkaz, přání nebo rozmrzelost: *Закро²йте окно! Воды²! Хо²ть бы извинился. Молча²ть!* (Брызгунова, 1980, s. 111;)

Pokud je IK-2 užita ve výčtu, dodává mu na expresivnosti: *И глаза², / и ли²ца, / и го²лос/ и движе²ния/ и оде²жда / и во²здух / и со²лнце / - все пра²здничное.* (Конеčný, 2015, s. 61)

Князев a Пожарickaja (2011, s. 173) upozorňují, že použití IK-2 v doplňovacích otázkách může posluchači vyznít nedočkavě nebo dokonce drze. Proto se dnes u tohoto typu

otázek setkáme nejčastěji s průběhem tónu podobnému průběhu IK-5 s tím rozdílem, že průběh otázky bude značně mírnější.

IK-3

Obr. 4; průběh tónu IK-3, zpracováno dle Bryzgunovové (1980, s. 108)

Předcentrová část je realizována základním tónem mluvčího. Na centrální slabice dochází k prudkému vzestupu tónu, ke konci slabiky je směr tónu rovný nebo klesající. V postcentrové části tón klesá pod úroveň tónu předcentrové části. (Брызгунова 1977, s. 38)

IK-3 se uplatňuje v celé řadě výpovědí. Typicky se IK-3 vyskytuje v otázkách bez tázacího zájmena: *Это Анто³н?* (Брызгунова 1977, s. 38) Správná aplikace IK-3 v tomto typu otázek je zásadní, jelikož zde není žádný jiný gramatický nebo syntaktický prvek, který by otázku formoval a intonace se tak stává jejím jediným signalizátorem.

Konstrukce se dále objevuje i v opakované otázce zejména došlo-li ze strany posluchače k nepochopení nebo přeslechnutí: *Петя верну³лся? – Да.¹ – Когда² он вернулся? – Когда он верну³лся?* U opakované otázky zpravidla dochází ke zrychlení tempa řeči. (Брызгунова 1980, s. 111, 114)

Ve větě jednoduché a souvětí IK-3 spolu s IK-4 a IK-6 signalizuje neukončenost výpovědi: *Эту кни³гу / я не чита¹л.* (Брызгунова 1977, s. 198) Vyjádření neukončenosti výpovědi, kde se centrum IK-3 nenachází na posledním slově nekonečného syntagmatu je typické pro hovorovou řeč. *Слуга³, бывший тогда со мною, / умер в похо¹де, / так что я не имею надежды отыскать ту³, / над которой пошутил я так жесто¹ко, / и кото³рая теперь / так жестоко отомщена¹.* (Конецный, 2015, s. 73)

Konstrukce se vyskytuje i v rozkazovacích větách, kde vyjadřuje namísto rozkazu slušnou prosbu: *Закро³йте окно!* (Брызгунова, 1980, s. 114) Z toho je patrné, že v ruštině lze vyjádřit zdvořilou prosbu i bez zdvořilostního slova пожалуйста.

S IK-3 se dále setkáme ve výpovědích se zájmennými slovy, citoslovci a částicemi, které vyjadřují vysokou míru stavu, příznaku nebo děje. *Ух и пла³вает же он.! Какой су³н вкусный.* V takovýchto výpovědích je IK-3 zaměnitelná za IK-5 a IK-6.

(Брызгунова, 1977, s. 199)

Ve výpovědích s částicemi но, же, ведь, однако IK-3 zdůrazňuje potvrzení nebo porření: *Но он же больно³й! Ведь нельзя³ же так!* (Брызгунова, 1977, s. 199)

IK-4

Obr.5; průběh tónu IK-4, zpracováno dle Bryzgunovové (1980, s. 108)

Předcentrová část je realizována základním tónem mluvčího. Na centru dochází k mírnému poklesu a tón začíná stoupat pod úroveň tónu předcentrové části. Ke konci slabiky se tón ustálí na hladině tónu předcentrové části, případně ji převyší. Na první, případně na druhé slabice postcentrové části se tón ustálí na úrovni převyšující předcentrovou část. (Брызгунова 1977, s. 46)

Užití IK-4 je oproti již představeným konstrukcím značně omezeno a v běžné řeči se s ní příliš často nesetkáme, jelikož tato konstrukce vnáší do řeči formálnost, strohost a vyjadřuje tak nadřazenost mluvčího nad posluchačem. (Konečný 2015, s. 83)

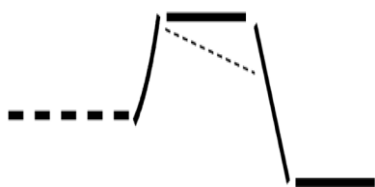
Jedním z typických užití této konstrukce je neúplná otázka se spojkou a ve významu srovnávacím, kde je rématem slovo stojící za spojkou, které odkazuje na téma již představené v předešlé výpovědi: *Саша бы³л там? – Да, Саша бы¹л. – А Ната⁴ша?* (Брызгунова 1977, s. 46)

Nadřazenost je patrná v otázkách s tázacími slovy a v oznamovacích větách pronášených mentorským tónem, ve kterých mluvčí poučuje nebo vyslýchá: *Поче⁴му ты пришла так поздно? Почему не сказала, что заде⁴рживаешься? Уже взро⁴сля, должна сообража⁴ть.* (Брызгунова 1977, s. 202, Konečný, 2015, s.83) Formálnost je

patrná ve výpovědích, kde IK-4 spolu s IK-3 a IK-6 vyjadřuje neukončenost výpovědi, ale narozdíl od zmíněných konstrukcí nese známky formálnosti: *Ответ на ваше заявле⁴ние / еще не посту¹п¹л.* (Брызгунова 1980, s. 114) IK-4 je také příznačná pro neúplné otázky vyjadřující požadavek, nebo prosbu oficiálního charakteru: *Ваши про⁴пуск? Фами⁴лия?* (Логинава, 2021, s. 124)

IK-4 se také vyskytuje ve výpovědích vyjadřujících projev vůle, kdy mluvčí podtrhává svolení nebo výzvu: *Отда⁴й велосипед! Проходи⁴те, / раздева⁴йтесь, / зон⁴т вот сюда⁴.* (Брызгунова, 1980, s. 115)

IK-5

Obr. 6; průběh tónu IK-5, tenká přerušovaná čára značí variabilitu výšky tónu mezi oběma centry, zpracováno dle Bryzgunovové (1980, s. 108), upraveno

Předcentrová část je realizována základním tónem mluvčího, přičemž se tón většinou pohybuje na spodní hranici jeho rozsahu. IK-5 má jako jediná konstrukce dvě centra. První centrum se nachází na přízvučné slabice slova, které označuje vlastnost nebo míru vyjádření vlastnosti. Zde tón stoupá a převyšuje tón předcentrové části. Druhé centrum se nachází na přízvučné slabice slova, ke kterému se daná vlastnost nebo míra vyjádření vlastnosti vztahuje. Zde tón klesá do rozsahu základního tónu. V postcentrové části dochází k poklesu tónu do úrovně nižší, než je hladina základního tónu. Výška tónu mezi oběma centry je variabilní, přičemž platí, že čím více slabik se nachází mezi centry, tím nižší je tón realizace. (Брызгунова 1977, s. 78) Pro obě centra IK-5 je charakteristické zesílení slovního přízvuku spolu s prodloužením doby znění centrální slabiky, a to průměrně o dvojnásobek běžné délky přízvučné slabiky. (Брызгунова 1980, s. 116)

IK-5 je intonací hodnotících zvolacích vět. Vyskytuje se v emočně zabarvených výpovědích, silně akcentujících určitou kvalitu, děj nebo míru vlastností. Tyto výpovědi často obsahují zájmenná slova: *Како⁵й ску⁵чный фильм! Там та⁵к хо⁵лодно!*

Замеча⁵тельная мы⁵сль! (Брызгунова 1980, s. 116) Pokud mluvčí užije IK-5 v jednoslovné výpovědi (musí se vždy jednat o alespoň dvouslabičné slovo), bude první centrum umístěno na první slabice slova, druhé pak na slabice přízvučné: *За⁵меча⁵тельно!* (Брызгунова 1980, s. 116) Jednoslovné výpovědi, na které je aplikována IK-5 mají vždy emočně zabarvené lexikum. (Логинава 2021, s. 125)

Ve výpovědích obsahujících projev vůle mluvčí pomocí IK-5 přání, lítost nebo preferenci zdůrazňuje: *Хо⁵ть бы неопозда⁵л! Е⁵сли бы не это письмо⁵!* (Брызгунова 1980, s. 116)

Pokud se IK-5 aplikuje na výpovědi s tázacími zájmeny, vyjadřuje jejím prostřednictvím mluvčí nevoli nebo netrpělivost: *Когда⁵ же он прие⁵дет? Почему⁵ ты не сказа⁵ла раньше?* (Брызгунова 1980, s. 116)

IK-6

Obr. 7; průběh tónu IK-6, zpracováno dle Bryzgunovové (1980, s. 108)

Předcentrová část je realizována základním tónem mluvčího. Na centru začíná tón stoupat. V postcentrové části tón nadále stoupá, úroveň tónu se ustálí na první nebo druhé slabice. (Брызгунова 1977, s. 99)

IK-6 je velmi rozmanitá a setkáme se s ní v řadě výpovědí. Charakteristické je užití v hodnotících výpovědích, silně akcentujících určitou kvalitu, děj nebo míru vlastností, a to jak ve výpovědích obsahujících zájmenná slova, tak i ve výpovědích bez zájmenných slov. IK-6 se užívá pro hodnocení v běžných situacích, čemuž odpovídá i slovní zásoba, která se ve výpovědích vyskytuje. *Как я уста⁶л! Как здесь ду⁶шно. Сколько наро⁶ду! То⁶рт!* Intonační centrum IK-6 se u tohoto typu výpovědí nikdy na zájmenu nenachází. Od IK-5, která je rovněž charakteristická pro dané výpovědi se IK-6 liší aplikovatelností na výpovědi s neutrálními slovy. (Брызгунова 1977, s. 206; Логинава 2021, s. 127)

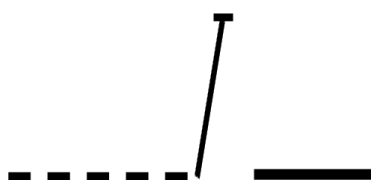
IK-6 je také konstrukcí signalizující neukončenost výpovědi, přičemž může mít neutrální charakter, nebo do řeči vnášet slavnostní nebo radostné naladění. *В нашей гру^бппе / двадцать студенто¹в. В москву^б / с официальным визи^бтом / пришла делегация из Франции¹.* (Брызгунова 1977, s. 206, Логинова 2021, s. 127)

IK-6 může vyjadřovat také ukončenost ve výpovědích, ve kterých mluvčí dodává projevu emocionální zabarvení nebo lyričnost: *Ночи были непрогля^бдны, / в черной тме плы^бли, / мерца^бли, / светили топазным све^бтом / огненные му¹хи, / стеклянными колоко^бльчиками / звенели древесные лягу^бшки.* (Конецнý, 2015, s. 102)

Konstrukce se dále užívá v otázkách se zájmeny, zejména při opakované otázce, pro kterou je charakteristické rychlejší tempo nebo při vyjádření nepochopení, které bývá vysloveno v pomalejším tempu. (Брызгунова, 1980, s. 118) *В како^бй аудитории будет лекция? Куда^б я положил ключ? Почему^б ты это сделал?* (Брызгунова 1980, s. 118)

Konstrukci mluvčí dále užívá v promluvách se zájmennými slovy, chce-li upoutat pozornost posluchače. Intonační centrum se zde nenachází na zájmenu, ale na posledním, nebo jednom z posledních slov. *Кто к нам прише^бл! Куда мы е^бздили!* (Брызгунова 1980, s. 118)

IK-7

Obr. 8; průběh tónu IK-7, zpracováno dle Bryzgunovové (1980, s. 108)

Předcentrová část je realizována základním tónem mluvčího. Na centru tón ve srovnání s předcentrovou částí prudce stoupá. Na samohlásce centra dochází k sevření hlasivek a vytvoření smyčky, což se v řeči projevuje náhlým přerušením znění samohlásky. V postcentrové části tón z vysoké úrovně prudce klesá pod hladinu základního tónu. Kontura tónu IK-7 se podobná kontuře IK-3. U IK-3 však nedochází ke smyčce hlasivek a znění samohlásky tak není přerušeno a dochází proto k plynulejšímu přechodu do nižšího tónu. (Брызгунова 1977, s. 117-118)

IK-7 je intonací expresivních vět, které vylučují možnost děje, stavu nebo vlastnosti, tj. vyjadřujícími ironií. S touto konstrukcí se také setkáme při expresivním zesíleném potvrzení, popření nebo hodnocení. (Брызгунова, 1977, s. 118)

U výpovědi s IK-7 se zájmennými slovy se jejich význam odvíjí od pozice intonačního centra. Nachází-li se centrum na zájmenném slově, neguje mluvčí příznak, událost nebo děj. *Кака⁷я она красавица! Да како⁷й это праздник!* Pokud je intonační centrum umístěno na jiném než zájmenném slově, zesiluje mluvčí hodnocení. *Какая она краса⁷вица! Как у вас ве⁷село!* (Konečný 2015, s. 114)

S touto konstrukcí se také setkáme při expresivním zesíleném potvrzení nebo popření kvalitativní charakteristiky u výpovědi bez zájmen. Zde se často objevuje inverzní slovosled. *Не нра⁷вится мне это!* (Konečný 2015, s. 114)

6.2 Synonymie intonačních konstrukcí

Z předchozí kapitoly je patrné, že mluvčí může v jistých případech na výpověď aplikovat různé intonační konstrukce, aniž by narušil její význam. Největší svobodu ve výběru konstrukce má mluvčí, pokud je význam výpovědi již dán její lexikální a syntaktickou skladbou. Z toho důvodu je na výpověď *Ух и хитрый же он!* možné aplikovat všechny typy IK (kromě IK-7), které jsou v tomto případě synonymní. (Брызгунова 1977, s. 215) Ivanovová-Lukjanovová (2019, s. 60) konstatuje, že v těchto případech je větně významová funkce intonace zcela upozaděna, a do popředí se dostává afektivní funkce, kdy pomocí intonace mluvčí vyjadřuje emoce a aktuální rozpoložení.

Omezenější možnosti aplikace různých IK má mluvčí u výpovědí, kdy je jejich význam částečně intonací vyjádřen. Pokud může být jeden význam předán pomocí několika konstrukcí, jsou tyto konstrukce považovány za synonymní a tvoří synonymické třídy. (Брызгунова 1977, s. 216; Логинова 2021, s. 122) Je však důležité mít na paměti, že ačkoliv jsou tyto konstrukce pro daný význam synonymní, vždy mezi nimi existuje rozdíl, ať už v stylistickém užití nebo v míře expresivnosti. (Konečný 2016, online)

Loginová (2021, s. 120-128) rozlišuje 4 synonymické třídy intonačních konstrukcí. V níže přiložené tabulce jsou jednotlivé třídy spolu s konstrukcemi, které danou třídu tvoří

vypsány. V tabulce je dále stručně shrnuto, kde se dané IK významově překrývají a v čem se naopak odlišují.

Třída	Konstrukce	Příklad	Význam	Odlišnosti
1.	IK-1/2	Читаю газету. Читаю газету.	Ukončenost výpovědi	IK-1 = neutrální oznámení IK-2 = oznámení s důrazem (slovní přízvuk)
2.	IK-2/3/4	Открой дверь! Открой (пожалуйста) дверь! Предъявите документы!	Projev vůle	IK-2 = požadavek IK-3 = slušná prosba IK-4 = formální žádost
3.	IK-3/4/6	Он пойдёт за фруктами / а я за молоком. Отмечаем юбилей / нашего университета. Все студенты / сдали экзамен.	Neukončenost výpovědi	IK-3 = hovorovost IK-4 = formálnost IK-6 = neutrálnost nebo povznesenost
4.	IK-5/6	Какая прелесть! Какое платье!	Hodnotící zvolání	IK-5 = expresivní hodnocení IK-6 = expresivní hodnocení v běžné řeči

Tab. 1; synonymické třídy IK; vlastní zpracování na základě rozlišení Loginovové

Vyjadřuje-li několik konstrukcí stejný význam, jako je tomu například u IK-3, IK-4 a IK-6 pro neukončenost, je vhodné konstrukce vybírat na základě stylu projevu. Pro odborný, naučný a řečnický styl je příznačné užití kombinace IK-4, případně IK-6 pro

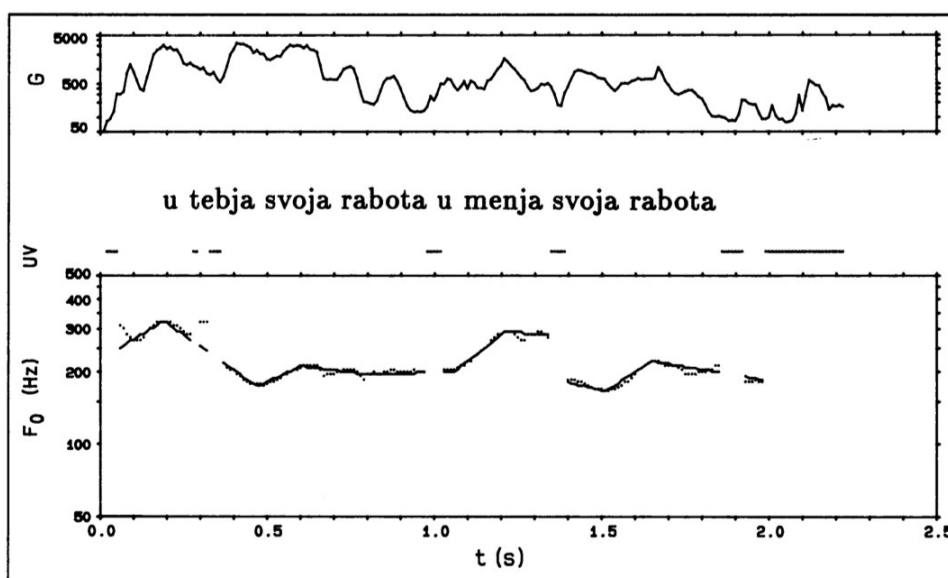
neukončené výpovědi a IK-1 pro ukončené. Chce-li mluvčí jistou část zdůraznit, je možné také užití IK-2. V běžné každodenní řeči, tj. v prostěsdělovacím stylu nejčastěji dochází ke střídání IK-2, IK-3, IK-5, IK-6 a IK-7. Pro neukončené výpovědi je zde charakteristické užití IK-3, pro ukončené IK-2. (Логинаова 2021, s. 130)

Ačkoliv je systém E.A. Bryzgunovové uznávaným systémem popisu ruské intonace, je také podrobován kritice. Kodzasov a Krivnovová (2001, s. 388) na jedné straně uznávají přínos systému, jelikož poskytuje stručný a přehledný popis velmi těžko uchopitelné stránky fonetiky a je tak cenným zdrojem při výuce ruštiny jako cizího jazyka. Na straně druhé konstatují, že systém sedmi konstrukcí je zjednodušeným a redukováným popisem intonace, ve které jsou další důležité komponenty intonace opomíjeny, a který není schopen plně zachytit její rozmanitost v ruském jazyce. Knjazev a Požaricakaja (2011, s. 176) však uvádí, že cílem E.A. Bryzgunovové bylo právě vytvoření přehledného systému pro studenty ruštiny s důrazem na užití správných konstrukcí dle významu, který předávají a je třeba na systém takto nahlížet. (Князев а Пожарицкая, 2011, s. 176)

Systém intonačních konstrukcí E.A. Bryzgunovové není zdaleka jediným popisem ruské intonace. Mezi další významné rusisty, kteří představili odlišný pohled na klasifikaci ruské intonace patří například L. L. Kasatkin, T. M. Nikolajeva, S. V. Kodzasov nebo C. Odé. V následujících dvou kapitolách bude stručně popsána perceptivní intonologie C. Odé a kombinatorní systém S.V. Kodzasova.

7 Perceptivní intonologie C. Odé

Ve své disertační práci z roku 1989 nizozemská rusistka Cecilia Odé představuje popis ruské intonace v tradici holandské školy perceptivní intonologie. Tento popis intonace je založen na analýze nahrávek živé řeči pomocí stylizační metody, kdy se v počítačovém softwaru redukuje veškeré percepčně nerelevantní výkyvy tónu a rušivé elementy. Výsledkem je syntetizované vyobrazení tonálního průběhu řeči pomocí rovných kontur (obr. 7). Stylizace tonálního průběhu zaznamenaná do rovných kontur je možná, jelikož lidský sluch, narozdíl od počítačového softwaru, není schopen rozeznat drobné výkyvy v tonálním průběhu. (Odé, 1989, s. 13-18)

Obr. 9; srovnání originálního a stylizovaného průběhu základního tónu (Odé, 1989, s. 21)

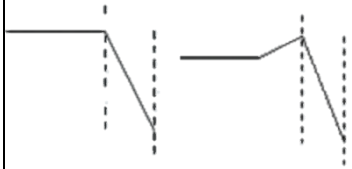
Důležitým aspektem této metody je perceptivní shoda průběhu tónu mezi původní a syntetizovanou nahrávkou, tj. redukovány mohou být pouze ty změny tónu, které jsou pro lidské ucho neslyšitelné. (Odé, 1989, online, s. 20-21) Takto syntetizované nahrávky jsou podrobeny dalším analýzám, na základě nichž C. Odé stanovuje 6 tonálních akcentů, kterým připisuje základní a vedlejší komunikativní funkci. V transkripci se pro směr průběhu tónu používá následující označení:

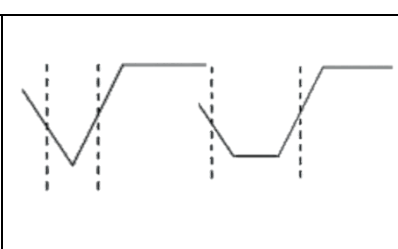
- L (z angl. low) = klesavý tón;
- H (z angl. high) = stoupavý tón;
- M (z angl. mid) = střední tón.

(Князев а Пожарицкая 2011, s. 177–178)

Zároveň je pro každý tonální akcent stanoven tzv. tonální cíl, (tj. výška, které musí tón dosáhnout) který je v transkripci označován jako *. Tonální cíl akcentu L* tak bude nízký tón. (Князев а Пожарицкая 2011, s. 177–178)

V následující tabulce jsou zobrazeny jednotlivé akcenty, jejich tonální průběh a komunikativní funkce, kterou vyplňují. Hlavní komunikativní funkce je od vedlejší odlišena tučným písmem.

Tonální akcent	Schématické zobrazení	Komunikativní funkce
H*L		Otázka bez tázacího slova; neukončenost výpovědi; srovnání a zdůraznění; opakovaná otázka.
H*H		Neukončenost výpovědi; výčet; kladné hodnocení; zvolání.
H*M		Neukončenost výpovědi; vokativní oslovení; údiv; uvažování.
L*		Ukončenost výpovědi; potvrzení; odpověď na dotaz; výčet.
HL*		Emfatická ukončenost výpovědi; otázka s tázacím slovem; vybízení; oslovení nablízko.

L*H		Eliptická otázka; polemická odpověď; vyzvání; výčet; neukončenost výpovědi; dotaz s funkcí požadavku.
-----	---	--

Tab. 2; vlastní zpracování na základě (Odé, 2008, online)

V roce 2008 byla spuštěna webová stránka s názvem ToRI (Transcription of Russian Intonation), kde je transkripční systém Odé představen, popsán a demonstrován na příkladech živé řeči. Jedná se tak o ucelený a dostupný zdroj informací o ruské intonaci, jak pro výzkumníky, tak pro studenty a širokou veřejnost.

8 Kombinatorní model S.V. Kodzasova

S.V. Kodzasov (1989, online) se staví k předešlým dvěma systémům popisu ruské intonace kriticky. Hlavním bodem kritiky je skutečnost, že autorky obou systémů pracují s intonací v úzkém slova smyslu a při popisu se úzce zaměřují na melodické změny, přičemž ostatní prostředky jsou buď zcela vynechány, nebo upozaděny. Dále Kodzasov (2009, s. 48) konstatuje, že prozodické prostředky vystupují v řeči nezávisle tj. nemusí vždy vystupovat ve standardizovaných vzorcích a není tak možné intonaci shrnout do omezeného počtu intonačních konstrukcí nebo tonálních akcentů.

Kodzasov (2009, s. 14; 17-32) proto představuje vlastní systém tzv. kombinatorní model, který je založen na komplexním uchopení intonace. Podstatou systému je popis širšího inventáře prostředků a zákonitostí jejich vzájemného působení, které se na vzniku intonace podílí. Mezi tyto prostředky patří:

- tonální příznaky;
- fonační příznaky;
- intenzita;
- kvantita;
- a artikulace.

Dle Kodzasova mohou všechny zmíněné prostředky vystupovat v řeči lokálně tj. realizují se v rámci přízvučné slabiky slova případně i na sousedních slabikách (vytvoření smyčky hlasivek, pokles tónu na přízvučné slabice aj.), nebo integrálně tj. realizují se v rámci několika slov (zpomalení tempa řeči, různé typy fonace hlasu aj.). Lokálně realizované prostředky jsou nazývány „akcenty“, integrálně realizované prostředky „prozodickými bloky“. (tamtéž, s. 15)

Tonálními příznaky se rozumí pohyby tónu a jejich kombinace. V transkripci Kodzasova se užívá (/) pro stoupavý, (\) pro klesavý a (–) pro rovný tón. (tamtéž, s.17)

Fonačními příznaky jsou různé kvality hlasu odvíjející se od pozice hlasivek. V integrálním užití zmiňuje Kodzasov např. skřípavý hlas (v transkripci jako cr.v. z angl. creaky voice), který může doprovázet negaci. *Да какая она умница!* (cr.v.) *Глупая.* Dýchavičný hlas (br.v. z angl. breathy voice) pak v kombinaci s vysokým hlasem (H) značí

pozitivní emoci. *Какой он умный.* (br.v.) (H) Naopak v kombinaci s nízkým hlasem (L) značí negativní emoci. *Какой беспорядок!* (br.v.) (L) V roli lokálně užitého fonačního příznaku pak vystupuje smyčka hlasivek (q) při emotivních výpovědích a aspirace neboli přídech (h), která se může objevovat při oslovení nebo potvrzení. *Эй брат! (Λh) – Ты наконец-то закончил? – Ну да-а.* (Λh) (Кодзасов, 2009, s. 27)

Intenzita je dle Kodzasova problematickým příznakem, který nebyl doposud podrobně analyzován, především z toho důvodu, že zvukový signál má v sobě zakomponované velké množství dynamických komponentů, které je obtížné od sebe odlišit a určit jejich motivaci. Kodzasov sám tento příznak neanalyzuje podrobně, pracuje pouze s typickými příklady výpovědí, ve kterých zvýšená intenzita zaznamenává. Integrálně je zvýšená intenzita (+) typická pro hodnotící věty s vysokou mírou projevu určité kvality. *Он {умный} (+) мальчик.* Lokálně aplikovaná intenzita je pak užívaná při zdůraznění. *С ним никто{o} (+) не говорит.* (tamtéž, s. 29; Князев а Пожарицкая 2011, s. 183)

Kvantitativním příznakem se při lokálním užití, tedy v roli akcentu, rozumí délka znění hlásky, přičemž Kodzasov rozlišuje příznak krátký, dlouhý a neutrální. Dlouhý akcent se může na koncové samohlásce opakovat, např. *Он такой заме-едленны-ый...* Protikladem dlouhého akcentu je odsunutí poslední hlásky (l) tzv. apokopa. Typicky se objevuje při oslovování nablízko. *Наташа!(l)* V integrálním užití se kvantitativním příznakem rozumí tempo řeči. V transkripci se užívá (Б z rus. быстрый) pro rychlé a (М z rus. медленный) pro pomalé tempo. Pomalejší tempo signalizuje uvažování, rychlé pak opakovanou otázku. (Кодзасов 2009, s. 30)

Artikulační příznaky se týkají činnosti mluvidel a vystupují nejčastěji integrálně. Nazalizace (~) se v kombinaci s tlumeným hlasem vyskytuje při důvěrných sděleních. *У него внебрачный ребенок.* (~) V hodnotících výpovědích pak dochází při artikulaci k posunu jazyka dopředu (<) při kladném hodnocení a k posunu dozadu (>) při negativním hodnocení. *Это Павел (<) сделал. Умница. Это Павел (>) сделал. Глупец.* Autor ve svém systému popisuje široký inventář dalších artikulačních příznaků spolu s výpověďmi, ve kterých se nejčastěji vyskytují. (tamtéž, s. 31; Князев а Пожарицкая 2011, s. 183)

Každý z výše představených systémů pracuje s různými intonačními prostředky a zaměřuje se na jiné aspekty intonace, avšak melodie se u všech jeví stěžejním bodem zkoumání. Z toho lze usuzovat, že melodie je v ruštině zásadním, nikoliv však jediným nositelem sémantického významu, o který intonace výpovědi obohacuje. Systém E. A. Bryzgunovové ze 70. let 20. století, který se úzce na melodii zaměřuje, je ze všech zmíněných konceptů nejstarší a byl původně určen pro studenty ruského jazyka. Jeho nespornou výhodou je, pravděpodobně právě díky původnímu zaměření na studenty, poměrně jednoznačný popis sedmi ustálených melodických kontur nazývaných intonačními konstrukcemi, které mají schopnost vyjadřovat různé významy. Systém Bryzgunovové tak velmi jasně vystihuje roli intonace v ruském jazyce a zároveň nabízí snadno osvojitelný systém transkripce, což z něj dělá vhodný nástroj pro osvojení intonace nerodilými mluvčími. Koncepte C. Odé, představená v roce 1989, je založena na analýze stylizovaných nahrávek řeči a klade důraz na perceptivní shodu původních a stylizovaných nahrávek. Velikou výhodou systému ve srovnání s ostatními je jeho dostupnost, jelikož systém je podrobně popsán na oficiálních webových stránkách ToRI, kde si studenti mohou své znalosti upevnit a ověřit na dostupných online cvičeních. Třetí a nejnověji představený systém, tzv. kombinatorní model S. V. Kodzasova, si zakládá na podrobném popisu širšího inventáře prozodických prostředků podílejících se na vzniku intonace. Systém je analyticky zaměřený a orientace v něm vyžaduje solidní odbornou znalost problematiky, oproti systémům E. A. Bryzgunovové a C. Odé není příliš vhodný k osvojování ruské intonace nerodilými mluvčími.

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části jsou analyzovány záznamy ruské řeči na základě koncepce intonačních konstrukcí E. A. Bryzgunovové. Zdrojem autentického jazykového materiálu je platforma YouTube, ze které byly vybrány nahrávky na základě několika kritérií. Jedná se o nahrávky různých funkčních stylů, tak aby bylo možno analyzovat, jak neutrální, tak i emočně zabarvené výpovědi. Nahrávky jsou aktuální tak, aby mohly být ověřovány současné tendence v užívání intonačních konstrukcí. Ve všech případech jsou mluvčími lidé, jejichž mateřský jazyk je ruština. Jedná se o záznamy z talk show, televizní reportáže, politické debaty, slavnostní řeči, dotazování kolemjdoucích a dva záznamy z vyučovací hodiny ruštiny.

Záznamy byly nejprve převedeny do textové podoby. V rámci analýzy byla nejprve řeč rozdělena na syntagmata, poté byl vyznačen typ pauz dle rozlišení Lukjanovové-Ivanovové, které syntagmata rozdělují, a nakonec byla ke každému ke každému syntagmatu přiřazena jedna IK dle systému Bryzgunovové. Z důvodu obtížného určení melodického průběhu syntagmatu pouze na základě poslechu, byl k zobrazení kontury použit program Praat. Takto analyzovaná nahrávka je nejprve obecně charakterizována z hlediska komunikační situace, rytmu a pauz které se v ní vyskytují, a poté jsou analyzovány užití intonační konstrukce z hlediska významu, který v daných záznamech vyjadřují.

Následně jsou jednotlivé výpovědi v samostatných kapitolách rozřazeny dle intonační konstrukcí, které se v nich vyskytují a ty jsou dále tříděny dle významů, které jednotlivé konstrukce v řeči vyjadřují tak, jak bylo popsáno v teoretické části práce. Toto rozřazení umožňuje určit ve kterých významech se na omezeném vzorku podařilo užití dané IK ověřit, ve kterých případech se reálné užití od teoretického popisu lišilo a v jakých případech k ověření nedošlo.

9 Rozbor záznamů

Transkripční znaménka užívaná k rozboru:

- a^{1-7} = číslo IK nad centrem konstrukce
- / = reálná gramatická pauza
- | = nereálná gramatická pauza
- \therefore = hesitační pauza
- $M^{1,2,3}$ = mluvčí č.1, 2, 3

Záznam č. 1 – Slavnostní řeč

Přepis:

Дорогие выпускники⁴, / роди⁴тели, / все, кто прише¹л / в актов⁴ый за⁴л / Московского университете¹та. / У нас сегодня пра⁶здник, / торжественный де⁶нь. / Десять ты²сяч / выпускников Московского университете⁴та / сего⁴дня / получают дипло¹мы. / Более трех ты⁴сяч / закончили дипломы с отли⁴чием / и вы все⁴, / в этом за⁴ле, / победи²тели. / Вы зако⁴нчили / Московский университе¹т, / лучший университет нашей страны и ми⁶ра, / закончили его с отли¹чием. / Конеч⁴но, / у вас впереди⁴ / жи⁶знь, / впереди карье⁶ра, / впереди очень много но⁶вого, / неож⁶иданного, / интере⁶сного, / ра⁶достного, / но всегда² у вас / оста³нется / те¹плое / воспоминание о студенческих года⁶х, \therefore своей родной альма-матер, Московском университе⁶те, / который очень много сделал за э⁶ти / четы⁶ре, / пя⁶ть, / ше⁶сть лет, / кто как учи⁶л, / по кой програ⁶мме, / для ва²с. / На самом деле Пушкин сказал, что университе⁶т / завершает формирование души², / которая потом способна к хоро²шему, / прекра²сному. / И действительно оно и та²к. / Мы хотели, чтобы вы⁶, / закончив университе⁶т, / вот были теми людьми⁶, / которые будете делать хоро⁶шее, / прекра⁶сное, / служи⁶ть своей Родине, / Росси⁶и, / люби⁶ть / семью⁶, / иметь хорошее окружение това⁶рищей, / хорошую карье⁶ру / и, конеч⁶но, / чтобы у вас всё было в жизни хорошо¹. /

Zdroj: YouTube, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=hd6UEvmzvU&t=329s>, 04:50 – 06.28

První nahrávkou je záznam slavnostní řeči rektora Moskevské státní univerzity při příležitosti udělování červených diplomů absolventům univerzity. Tempo řeči je pomalé, syntagmatické členění výrazné a realizované výhradně reálnými gramatickými pauzami,

krátká hesitační pauza se v řeči vyskytuje pouze na jednom místě. Proto lze předpokládat, že se jedná o řeč předem připravenou, nikoliv spontánní, přednesenou zkušeným řečníkem. Slavnostní charakter utváří kromě výrazného syntagmatické členění a pomalého tempa také užívání IK-4 a IK-6. IK-4 se v projevu vyskytuje v nekoncových syntagmatech a značí tak neukončenost výpovědi, přičemž do řeči vnáší oficiálnost. IK-6, která se v nekoncových syntagmatech v řeči mluvčího vyskytuje nejčastěji, vyjadřuje buďto neutrální neukončenost, anebo, zvláště ve výčtech, slavnostní naladění. IK-6 se v řeči vyskytuje v jednom případě i v koncovém syntagmatu a signalizuje ukončenost s emocionálním zabarvením. Vedle IK-6 a IK-4 se v projevu vyskytuje také IK-2 jak v koncových, tak nekoncových syntagmatech, která zdůrazňuje část výpovědi nebo zesiluje tvrzení. IK-2 se zde vyskytuje také ve výčtu, kdy jednotlivým slovům přidává na expresivnosti. IK-1 je zde užívána jak v koncových syntagmatech signalizujících ukončenost, tak i v nekoncových syntagmatech zdůrazňujících samostatnost syntagmatu a dále pak v názvu. V jednom případě se zde setkáváme s IK-1 v nekoncovém, jednoslovném syntagmatu v místě s těsnou syntaktickou vazbou mezi syntagmaty, což není pro danou konstrukci příznačné.

Záznam č. 2 – Dotazování kolemjdoucích

Přepis:

M¹: Благодаря какому химическому элементу / светилась собака Баскервилей?

M²: Ты зна³ешь?

M³: Было бы хорошо зна¹ть / чуть-чуть хи⁶мию.

M⁴: Светилась собака Баскервилей?

M¹: Не чита³ла?

M⁴: Не¹т.

M¹: Собак лю³бишь?

M⁴: Люблю¹.

M¹: У тебя е³сть?

M⁴: Не¹т. / Уже¹.

M³: Я, наверное, не скажу¹.

M²: Ну не хло⁶р.

M¹: Да, если бы хлор свети³лся, | я ду¹маю. / Это знаешь по²л в школе.

M⁴: Све³тится? / Аммиа³к?

M⁵: (Ааа) Фо⁴сфор?

M¹: Ты чита³л?

M⁵: Не²т.

M¹: В како²й стране находится / Тадж-Маха²л?

M²: Тадж-Маха³л?

M¹: Тадж-Маха¹л. / Через дефи¹с.

M²: Тадж Маха¹л.

M¹: Первый раз слы³шишь?

M²: Да².

M¹: Че³стно?

M²: Не²т, / я слы²шала.

M⁴: Сейча²с, / поду²маю, / подожди²те.

M¹: Есть такая шту³чка, / хотя шту²ка, / Тадж-Мах²ал называется

В како²й стране находится Тадж-Махал?

M⁴: В И³ндии?

M¹: Да, это пра¹вильный ответ. / Молоде¹ц.

M¹: Что²?

M⁴: Это было на адреналине сказано, я даже не поду²мала.

M⁵: Но предпо²ложим, что Индия.

M¹: Предпо³ложим, / или отве²тим?

M⁵: Дава²й ответим. / И¹ндия.

M¹: Дава²й ответим. / Это пра¹вильный ответ.

Zdroj: YouTube, dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=js_a5Iuqabg&t=188s, 01:45 – 03:07

Druhou nahrávkou je záznam z dotazování náhodných kolemjdoucích, kde tazatel zadává různým studentům vysoké školy elementární otevřené otázky. Otázky, týkající se ověřování znalosti jsou předem připravené, odpovědi nikoliv. Tempo je u kladených otázek střední až pomalejší, u odpovědí se různí. Otevřené otázky bez tázacího slova jsou zde vyjádřeny pomocí IK-3, stejně tak i první část alternativní otázky. V neutrálních odpovědích

zde mluvčí užívají IK-1, především v těch místech, kde se dialog odkloňuje od tématu zadané otázky a mluvčí odpovídá na otázky týkající se jeho osoby. Odpovědi na zadané otázky, které ověřují znalosti dotazovaných jsou často váhavé a jsou pronášeny spíše jako otázky se stoupavou melodií odpovídající průběhu IK-3 a v jednom případě IK-4. Vyskytují se zde také opakované otázky, kde dotazovaní opakují část zadané otázky, a to s cílem získat čas na promyšlení odpovědi, což je zde pravděpodobnější, anebo z důvodu přeslechnutí. Ty jsou pronášeny s IK-3 a IK-6. IK-6 je zde v jednom případě také užita v koncovém syntagmatu výpovědi pro vyjádření ukončenosti, ve které mluvčí vyjadřuje lítost a dodává tak své výpovědi emocionální zabarvení. S IK-2 se zde setkáme v důrazných odpovědích a ve výpovědích s projevem vůle.

Záznam č. 3 – Reportáž

Přepis:

Добрый де²нь. | Сейчас ситуация в Тбилиси относительно споко³йная | и протесту³ющие, | которые вчера заблокировали центр го⁴рода, | включая не⁴сколько / кру¹пных .∴ доро¹жных / развя³зок, | разошлись примерно около 5–6 часов утра². ∴ Полиция предприняла несколько попыток разго³на | на проспекте Руставе³ли, | где находится парла³мент, / но так и не смогла освободить его от протесту³ющих | и была выведена с территории тоже где-то около 3–4 часов утра². ∴ Всего по данным МВД³ | в ходе ночных беспоря³дков | были задержаны 63 челове³ка, / а что касается пострада³вших, / то, по информации, которую распространяет Минздра³в, / за медицинской помощью обратился 11 челове⁴к, / в том числе⁴ / шестеро полице¹йских. / Среди пострадавших также один из лидеров бывшей правящей па³ртии, | сейчас оппозицио³нной, | Единое национальное движение Леван Хабейшви³ли | по его слова³м, | он был схвачен полице³йскими, / когда пытался заступиться за одного из участников ми³тинга, | после чего его изби³ли / и сами же полицейский отвезли в больни¹цу. / Хабейшвили распространил фото из кли³ники. ∴ У него повреждены лицевые ко³сти, | ему понадобилось срочная опера³ция, | сейчас он уже покинул кли¹нику. /

Zdroj: YouTube, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=m8knJIGreQw&t=160s.>, 02:40 – 03:41

Треті nahrávkou je záznam reportáže z televizních novin pojednávající o nepokojích v Tbilisi. Tempo řeči je velmi rychlé, syntagmatické členění nevýrazné, realizované z velké části nereálnými gramatickými pauzami. Tyto charakteristiky jsou typické pro řeč pronášenou v omezeném čase, v tomto případě čase vymezeném na reportáž, ve kterém mluvčí cílí na přenos velkého množství informací, tj. v tomto případě informování o situaci v Tbilisi. V řeči reportéra se také vyskytují hesitační pauzy, ve kterých mluvčí získává čas na formulaci dalších výpovědí. Z hlediska užitých intonačních konstrukcí se zde v neukončených výpovědích hojně vyskytuje IK-3 spolu s IK-4, která je pro televizní hlasatele typická a vnáší do řeči formálnost. IK-2 se zde vyskytuje v pozdravu směřovaném k posluchačům a dále pak pro vyjádření ukončenosti výpovědi s dodatečným důrazem. IK-1 je zde užitá v koncových syntagmatech signalizující ukončenost, ale také se zde vyskytuje v nekoncovém syntagmatu v místech s těsnou syntaktickou vazbou, což není pro danou konstrukci typické.

Záznam č. 4 – Talk show

Přepis:

M¹: Вот я с сегодняшнего дня³ | уже говорю мне семьдесят пя¹ть / ско²ро. / А будет семьдесят пя³ть, | то уже мне во²семьдесят скоро. / Чем больше во³зраст, / тем ты геро⁷й. / Вот откуда вы их набрали | эти смею²щиеся? /

M²: Это я² хотел про вашу партию спросить Владимир Вольфович.

M¹: Это ро⁷боты. / Это у вас ро⁷боты. /

M²: Это наши зри⁷тели.

M¹: Зри³тели?

M²: Они вас лю²бят. / Пришли³ / поздравить вас с юбиле²ем.

M¹: А почему² они такие... /не ну таки³е...

M²: Почему² они трезвые?

M¹: Краси²вые, / краси²вые.

M²: Краси⁶вые, /молоды⁶е.

M¹: Все у⁶мные. Это видимо подбира⁷ли специально.

- M²: Как, вы что²?
- M¹: А насчет тре³звости, | вот у меня был юбиле²й.
- M²: Ну⁴?
- M¹: Реко⁷рд. / Никогда ещё в ми³ре / никто не приглашал все²х.
- M²: Та¹к.
- M¹: Было около десяти ты²сяч.
- M²: Вы же приглашали абсолю¹тно всех.
- M¹: Все²х. / Кто хо¹чет. / Да¹. / Ни ка⁷пли алкоголя, / ни одно⁵й сигаре⁵ты.
- M²: Подожди²те.
- M¹: Это реко⁷рд. / Никогда⁷ ещё.
- M²: Люди приходили весёлыми и уходили гру³стными получается?
- M¹: Не⁷т.
- M²: А ка²к?
- M¹: Приходи³ли, / смотре³ли, / весели³лись.
- M²: А че²м вы веселили людей? / Ну ка²к? / Ну хотя бы шампа³нское, | ну хоть что²-то.
- M¹: Како⁵е шампа⁵нское. / Заче³м это надо? / Если голо³дные, / там был фурше²т. / Там сала³тики / там бутербро¹ды.

Zdroj: YouTube, dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=CwfX6b7L_14&t=331s, 02:12 – 03:18

Čtvrtou nahrávkou je záznam z populárního ruské talk show s názvem Večernij Urgant. Jedná se o dialog mezi moderátorem a hostem, jímž je Vladimír Žirinovskij, politik a řečník slavný pro své výrazně emotivní projevy. Jelikož se jedná především o zábavní pořad, rozhovor je uvolněného charakteru a zároveň se v něm vyskytují emočně zabarvené výpovědi. Tempo je střední, syntagmatické členění výrazné, realizované převážně reálnými gramatickými pauzami. Dialog je dynamický a z hlediska intonace barvitý, objevují se v něm všechny intonační konstrukce. IK-1 je zde užita v koncových syntagmatech signalizujících ukončenost a dále pak ve výpovědích konstatujících fakta bez známek zdůraznění. Vzhledem k charakteru dialogu je zde v oznamovacích větách mnohem častěji užívána IK-2 zdůrazňující konkrétní slovo ve výpovědi. V dialogu se objevuje také několik otázek, z nichž ty, které obsahují zájmena jsou pronášeny pro ně příznačnou IK-2, kromě

otázky se zájmenným slovem formulované pomocí IK-3 vyjadřující nesouhlas. Užití IK-3 v otázkách se zájmennými slovy není pro tuto konstrukci příznačné. Opakovaná otázka je pronesena se stoupavou melodií jejímž průběhu odpovídá IK-3. Expresivní výpovědi jsou zde realizovány pomocí IK-5, IK-6 a IK-7. Výpověď s IK-5 vyjadřuje rozhořčení, výpovědi s IK-6 pak vysokou míru příznaku. IK-7 je zde užita jako prostředek vyjádření expresivního zdůraznění.

Záznam č. 5 – Politická debata

Přepis:

M¹: Это на²ша страна. / Давайте за него возьме²мся / нашими мозо²листыми руками.

M²: Вы сказали мозо²листые руки. / Это вот счита²ть / де³ньги, отобранные у народа? / Счита³ть ва³учеры, которые / незаконно раздава²ли, якобы / для того, чтобы все стали со²бственниками. / Это² / огро²мные / заво²ды / фа⁷брики / террито⁷рии, которые мы потеряли с вами? / Это межэтнические конфли⁷кты? / О какой но⁵вой Росси⁵и вы говорите? / Добить оста⁷вшуюся Россию, ваши люди в Лондоне сидят. / Вы никогда не будете президе⁷нтом, / ни мини⁷стром, / ни губерна⁷тором. / Вы то⁷т, / кто обокра⁷л / и уничтожа⁷ет / на⁷шу страну. /

Zdroj: YouTube, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=7JRqiy-8Ciw&t=158s,00-00:34>

Pátou analyzovanou nahrávkou je záznam z vyostřené politické debaty jejímž nejvýraznějším řečníkem je Vladimír Žirinovskij. Tempo se různí, v klidnějších částech z hlediska míry emocí je střední, v emotivnějších výpovědích se zrychluje. Syntagmatické členění je výrazné, zdůrazňující váhu pronášeného, výpovědi jsou expresivní, čemuž odpovídají užití intonační konstrukce. IK-2 se zde objevuje v nekoncových částech syntagmat, čímž řečník tuto část výpovědi zdůrazňuje a dodává jí na expresivnosti. Dále se zde setkáme s užitím IK-3 v nekoncových částech syntagmat, což je příznačné pro neformální, hovorovou řeč. IK-5 je zde užita pro vyjádření nesouhlasu a rozhořčení. IK-7 se zde vyskytuje v silně expresivních výpovědích bez zájmenného slova, silně ironizujících a zesměšňujících druhého politického protivníka.

Záznam č. 6 – Vyučovací hodina 1

Přepis:

Ребя²та, / оценим себя³ / на этом этапе уро¹ка. / Если вы⁶ / активно уча⁴ствовали / в вашей гру¹ппе / и у вас всё получи¹лось, | поста²вьте на полях самооценивания / снежинку звезду⁶. / Е⁶сли / вам трудно было работать в группе, но ваша группа всё равно спра¹вилась, / то снежинку в форме пласти⁴нка. / Хорошо². / А если вам трудно было рабо¹тать .: в гру¹ппе, / то⁴ / снежи⁶нка / в фо⁶рме / ежа¹. / Хорошо⁴. / Ви⁴жу. / Каки⁵е же вы молодцы⁵. / И сейчас мы с ва⁴ми, / дава¹йте / обобщи²м наши знания. / Да³? / И оценим себя¹ / на всём нашем заня¹тии, / на всём нашем уро²ке. / Посмотри³те, пожалуйста, на поля самооценивания. / Каки²х снежи³нок у вас больше всего? / Посчита³йте, / и потом вы²берите / снежинку той фо³рмы / в вашем конве¹ртике. / Посмотри⁴те / каких снежинку у вас больше всего⁴, / вы⁴берите / и укра²сим / на²ше / ска²зочное, / прекрасное окно³ / с помощью этих снежи¹нок. / Первый ряд гото³в оценить? / Пожа⁴луйста. /

Zdroj: YouTube, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=zTuRzwcwn8&t=1933s>, 32:05–33:18

Šestou analyzovanou nahrávkou je záznam z vyučovací hodiny ruského jazyka. V tomto záznamu se jedná o monolog učitelky, která žákům zadává instrukce k hodnocení jejich vlastní práce. Jelikož jsou instrukce směřovány k mladším dětem, je tempo řeči pomalé. Syntagmatické členění řeči je výrazné s častým výskytem zesíleného slovního přízvuku. Tyto aspekty umožňují posluchači, v tomto případě dětem, snadnou orientaci v řeči mluvčího. Při zadávání instrukcí užívá mluvčí IK-2 pro vyjádření požadavku. Vedle IK-2 se zde objevuje i IK-3 v rozkazovacích větách, která vyjadřuje jemnější, slušnou prosbu. Rozkazovací s IK-4, pronášeny mentorským tónem, zde podtrhují autoritu učitelky. V neukončených výpovědích se zde vyskytuje především IK-6 a IK-4. IK-6 spolu s IK-3 zde vyjadřuje neutrální ukončenost, zatímco výskyt IK-4 dodává řeči na formálnosti a opět podtrhuje autoritu učitele. IK-2 se zde vyskytuje jak v nekoncových, tak i v nekoncových syntagmatech a v počátečním oslovení, vždy s cílem dané slovo výpovědi zdůraznit. Otázky bez tázacího slova jsou pronášeny s IK-3, otázky s tázacím slovem pak s IK-2, tak jak je pro oba typy příznačné. V expresivní výpovědi hodnotící práci dětí je zde užita IK-5 ve výpovědi se zájmeným slovem, která zdůrazňuje hodnocení.

Záznam č. 7 – Vyučovací hodina 2

Přepis:

- M¹: А на каки²е группы делятся все слова русского языка? / Эльве⁴р.
- M²: Слова в русском языке⁶ / делятся на части ре¹чи.
- M¹: На ча²сти речи. | Составим с ва¹ми / кла⁴стер / по этой те¹ме. / Ча¹сти речи. /
На как²ие группы, / две большие гру¹ппы, | мы можем раздели³ть / все части
ре¹чи?
- M³: На самостоя³тельные / и служе¹бные.
- M¹: На самостоя³тельные | и служе²бные. / Давайте вспо²мним / какие же
называ³ют / само стоя³тельными / частями ре¹чи. / Назови²те.
- M⁵: Имя существи¹тельное.
- M¹: Спаси²бо
- M⁶: Имя прилага¹тельное.
- M¹: Хорошо².
- M⁷: Глаго¹л.
- M¹: Глаго²л. / Вспо³мним служе²бные части речи.
- M⁷: Предло¹г.
- M¹: Еще³?
- M⁸: Сою¹з.
- M⁸: Части¹ца.
- M¹: Части²ца. / Что вы знаете об имени существи⁴тельном? / Что² вы знаете об
имени существительном?
- M⁹: Имя существительное – это самостоя³тельная часть ре³чи, | которая отвечает
на вопросы кто и что³ / и обозначает предме¹т.
- M¹: Спаси²бо тебе за ответ. / А ч²то мы ещё знаем об имени существительном?

Zdroj: YouTube, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=zTuRzwcwn8&t=1933s>, 06:14 – 07:17

Sedmou analyzovanou nahrávkou je záznam ze stejné vyučovací hodiny ruského jazyka jako v předchozí části. Zde je však řeč dialogická, kdy žáci zodpovídají otázky učitele ověřující jejich znalosti. Stejně jako v předešlém záznamu je vzhledem k posluchačům tempo pomalé, syntagmatické členění výrazné, s častým výskytem zdůrazňování. Otevřené

otázky směřované k žákům jsou zde pokládány s IK-2 s centrem na tázacím slově tak, jak je pro ni charakteristické. Pouze v jednom případě je v otázce užitá IK-4, kde učitelka vyžaduje další informace. IK-4 je také užitá v oslovení, kdy učitelka žáka vyvolává. V obou případech IK-4 vyjadřuje formální nadřazenost mluvčího nad posluchači, tj. učitele nad dětmi. Neukončenost výpovědí v souvětích je zde vyjádřena neutrálně pomocí IK-3 a IK-6. S IK-2 se zde dále setkáme ve zdvořilostních výrazech, a také ve výpovědích opakujících odpovědi žáku s cílem jejich odpověď potvrdit. Neutrální odpovědi žáku jsou pronášeny s IK-1.

10 Výskyt IK v záznamech

V této části práce jsou jednotlivé výpovědi ze záznamů představených v předešlé kapitole rozděleny podle intonačních konstrukcí, které jsou na nich aplikovány. Výpovědi, v nichž se jednotlivé intonační konstrukce vyskytují jsou dále tříděny z hlediska významu, o které výpovědi obohacuje, tak, jak je popisováno v systému E.A. Bryzgunovové. Předmětem této části práce je jednak vytvoření přehledu intonačních konstrukcí dle významu, které předávaly ve výpovědích ze záznamů, jednak zjištění, ve kterých případech došlo v práci k ověření konceptů v teoretické části, ve kterých k ověření nedošlo, a ve kterých se reálné užití konstrukcí lišilo od teoretického vymezení. Číslo v závorce za jednotlivými výpověďmi např. (5) odkazuje na číslo záznamu, ve kterých se daná výpověď vyskytuje.

10.1 Výskyt IK-1

⇒ V oznamovacích větách bez známek zdůrazňování, kde IK-1 signalizuje ukončenost výpovědi:

○ Ve výpovědích o jednom syntagmatu:

- Не¹т. (2)
- Уже¹. (2)
- Люблю¹. (2)
- Я, наверное, не скажу¹. (2)
- Тадж Маха¹л. (2)
- Через дефи¹с. (2)
- Да, это пра¹вильный ответ. (2)
- Молоде¹ц. (2)
- И¹ндия. (2)
- Та¹к. (3)
- Вы же приглашали абсолю¹тно всех. (3)
- Кто хо¹чет. (3)
- Да¹. (3)
- Имя существи¹тельное. (7)
- Имя прилага¹тельное. (7)

- Предло¹г. (7)
 - Глаго¹л. (7)
 - Сою¹з. (7)
 - Части¹ца. (7)
- V posledním syntagmatu vícesyntagmatické výpovědi:
- Дорогие выпускники⁴, / роди⁴тели, / все, кто прише¹л / в актов⁴ый за⁴л / Московского университе¹та. (1)
 - Десять ты²сяч / выпускников Московского университе⁴та / сего⁴дня / получают дипло¹мы. (1)
 - Мы хотели, чтобы вы⁶, / закончив университе⁶т, / вот были теми людьми⁶, / которые будете делать хоро⁶шее, / прекра⁶сное, / служи⁶ть своей Родине, / Росси⁶и, / люби⁶ть / семью⁶, / иметь хорошее окружение това⁶рищей, / хорошую карье⁶ру, / и коне⁶чно, / чтобы у вас всё было в жизни хорошо¹. (1)
 - Благодаря какому химическому элементе³нту / свети³лась собака Баскерви¹лей? (2)
 - Всего по данным МВД³ | в ходе ночных беспоря³дков / были задержа³ны 63 челове³ка, / а что касается пострада³вших, / то, по информации, которую распростра³няет Минздр³в, / за медицин³ской помощью обрати³лось 11 челове⁴к, / в том числе⁴, / шестеро полице¹йских. (3)
 - Среди пострадавших также один из лидеров бывшей правящей па³ртии, | сейчас оппозицио³нной, | Единое национальное движение Леван Хабеишви³ли | по его слова³м, | он был схвачен полице³йскими, / когда пытался заступиться за одного из участников ми³тинга, | после чего его изби³ли / и сами же полицейский отвезли в больни¹цу. (3)
 - У него повреждены лицевые ко³сти, | ему понадобилось срочная опера³ция, | сейчас он уже покинул кли¹нику. (3)

- Там сала³тики / там бутербро¹ды. (4)
- Ребя²та, / оценим себя³ / на этом этапе уро¹ка. (6)
- А если вам трудно было рабо¹тать .: в гру¹ппе, / то⁴ / снежи⁶нка / в фо⁶рме / ежа¹. (6)
- Посмотри⁴те / каких снежинку вас больше всего⁴, / вы⁴берите / и укра²сим / на²ше / ска²зочное, / прекрасное окно³ / с помощью этих снежи¹нок. (6)
- Составим с ва¹ми / кла⁴стер / по этой те¹ме. (7)
- Слова в русском языке⁶ / делятся на части ре¹чи. (7)
- На самостоя³тельные / и служе¹бные. (7)
- Имя существительное – это самостоя³тельная часть ре³чи, | которая отвечает на вопросы кто и что³ / и обозначает предме¹т. (7)

⇒ V nekoncových syntagmatech vícesyntagmatických výpovědí poukazující na samostatnost syntagmatu:

- Дорогие выпускники⁴, / роди⁴тели, / все, кто прише¹л / в актов¹ый за⁴л / Московского университе¹та. (1)
- Вы зако⁴нчили / Московский университе¹т, / лучший университет нашей страны и ми⁶ра, / закончили его с отли¹чием. (1)
- Вот я с сегодняшнего дня³ | уже говорю мне семьдесят пя¹ть, / ско²ро. (4)
- Если вы⁶ / активно уча⁴ствовали / в вашей гру¹ппе / и у вас всё получи¹лось, | поста²вьте на полях самооценки / снежинку звезду⁶. (6)
- Е⁶сли / вам трудно было работать в группе, но ваша группа всё равно спра¹вилась, / то снежинку форме пласти⁴нка. (6)
- А если вам трудно было рабо¹тать .: в гру¹ппе, / то⁴ / снежи⁶нка / в фо⁶рме / ежа¹. (6)
- И сейчас мы с ва⁴ми / дава¹йте / обобщи²м наши знания. (6)

- И оценим себя¹ / на всём нашем заня¹тии, / на всём нашем уро²ке.
(6)
- На как²ие группы, / две большие гру¹ппы, | мы можем раздели³ть / все части ре¹чи? (7)

⇒ Nerozřazené výpovědi

- / Конеч⁴но, / у вас впереди⁴ / жи⁶знь, / впереди карье⁶ра, / впереди очень много но⁶вого, / нежи⁶данного, / интере⁶сного, / ра⁶достного, / но всегда² у вас / оста³нется / те¹плое / воспоминание о студенческих года⁶х, ∴ своей родной альма-матер, Московском университе⁶те, / который очень много сделал за э⁶ти / четы⁶ре, / пя⁶ть, / ше⁶сть лет, / кто как учи⁶л, / по кой програ⁶мме, / для ва²с.
(1)
- Сейчас ситуация в Тбилиси относительно споко³йная | и протесту³ющие, | которые вчера заблокировали центр го⁴рода, | включая несколько / кру¹пных ∴ доро¹жных / развя³зок, | разошлись примерно около 5–6 часов утра². (3)

Na sedmi analyzovaných záznamech se podařilo ověřit užití konstrukce IK-1 ve všech významech představených v teoretické části práce. IK-1 se v záznamech nejvíce objevovala jako signifikátor ukončenosti výpovědi, dále pak v nekoncevých syntagmatech vícesyntagmatických výpovědi, kde vyjadřuje samostatnost a sémanticko-syntaktickou nezávislost. Ve dvou případech užití IK-1 neodpovídá výše zmíněným významům, jelikož je aplikována v nekoncevém syntagmatu na místě s těsnou syntaktickou vazbou mezi syntagmaty a nelze proto konstatovat, že by konstrukce v těchto případech vyjadřovala samostatnost syntagmatu.

10.2 Výskyt IK-2

⇒ V doplňovacích otázkách s tázacím slovem:

- В како²й стране находится / Тадж-Маха²л? (2)
- Что²? (2)

- Вот откуда вы их набрали, эти смеющиеся? (4)
- А почему они такие / не ну такие... (4)
- Почему они трезвые? (4)
- Как, вы что? (4)
- А как? (4)
- А чем вы веселили людей? (4)
- Ну как? (4)
- Каких снежков у вас больше всего? (6)
- А на какие группы делятся все слова русского языка? (7)
- На какие группы, / две большие группы, | мы можем разделить / все части речи? (7)
- Что вы знаете об имени существительном? (7)
- А что мы ещё знаем об имени существительном? (7)

⇒ V oznamovacích větách pro zdůraznění určitého slova v syntagmatu:

- Десять тысяч / выпускников Московского университета / сего дня / получают дипломы. (1)
- Более трех тысяч / закончили дипломы с отличием /, и вы все / в этом зале / победители. (1)
- Конечно, / у вас впереди / жизнь / впереди карьера / впереди очень много нового, / неожиданного / интересного, / радостного, / но всегда у вас / останется / теплое / воспоминание о студенческих годах / своей родной альма-матер, Московском университете, / который очень много сделал за эти / четыре / пять / шесть лет, / кто как учил, / по какой программе, / для вас. (1)

- На самом деле Пушкин сказал, что университе⁶т / завершает формирование души² / которая потом способна к хоро²шему, / прекра²сному. (1)
- И действительно оно и та²к. (1)
- Это знаешь по²л в школе. (2)
- В како²й стране находится / Тадж-Маха²л? (2)
- Не²т. (2)
- Я слы²шала. (2)
- Да². (2)
- Я слы²шала. (2)
- Сейча²с, / поду²маю, / подожди²те. (2)
- Есть такая шту³чка, / хотя шту²ка, / Тадж-Мах²ал называется. (2)
- Это было на адреналине сказано, я даже не поду²мала. (2)
- Но предполо²жим, что Индия. (2)
- Сейчас ситуация в Тбилиси относительно споко³йная | и протесту³ющие, | которые вчера заблокировали центр го⁴рода, | включая не⁴сколько / кру¹пных ∙ доро¹жных / развя³зок, | разошлись примерно около 5–6 часов утра². (3)
- Полиция предприняла несколько попыток разго³на | на проспекте Руставе³ли, | где находится парла³мент, / но так и не смогла освободить его от протесту³ющих | и была выведена с территории тоже где-то около 3–4 часов утра². (3)
- Вот я с сегодняшнего дня³ | уже говорю мне семьдесят пя¹ть, / ско²ро. (4)
- А будет семьдесят пя³ть, | то уже мне во²семьдесят / ско²ро. (4)
- Они вас лю²бят. (4)
- Пришли³ / поздравить вас с юбиле²ем. (4)

- Краси²вые / Краси²вые. (4)
- А насчет тре³звости, | вот у меня был юбиле²й. (4)
- Было около десяти ты²сяч. (4)
- Все²х. (4)
- Ну хотя бы шампа³нское, | ну хоть что²-то. (4)
- Если голо³дные, / там был фурше²т. (4)
- Это на²ша страна. (5)
- Вы сказали мозо²листые руки. (5)
- Это вот счита²ть / де³ньги, отобранные у народа? (5)
- Считать ва³учеры, которые / незаконно раздава²ли, якобы / для того, чтобы все стали со²бственниками. (5)
- Это²/ огро²мные / заво²ды / фа⁷брики / террито⁷рии, которые мы потеряли с вами? (5)
- Хорошо². (6)
- И сейчас мы с ва⁴ми / дава¹йте / обобщи²м наши знания. (6)
- И оценим себя¹ / на всём нашем занятии¹, / на всём нашем уро²ке. (6)
- Посмотри⁴те / каких снежинку вас больше всего⁴, / вы⁴берите / и укра²сим / на²ше / ска²зочное / прекрасное окно³ / с помощью этих снежи¹нок. (6)
- На ча²сти речи. (7)
- На самостоя³тельные | и служе²бные. (7)
- Вспо³мним служе²бные части речи. (7)
- Хорошо². (7)

⇒ Ve výpovědích vyjadřujících srovnání:

- Это я² хотел про вашу партию спросить Владимир Вольфович. (4)

⇒ V alternativních otázkách se spojkou или:

- Предпо³ложим, / или отве²тим? (4)

⇒ Ve výpovědích obsahujících projev vůle pro vyjádření požadavku, příkazu, nebo přání:

- Дава²й ответим. (2)
- Подожди²те. (4)
- Давайте за нее возьме²мся / нашими мозо²листыми руками. (5)
- Если вы⁶ / активно уча⁴ствовали / в вашей гру¹ппе / и у вас всё получи¹лось, | поста²вьте на полях самооценивания / снежинку звезду⁶. (6)
- И сейчас мы с ва⁴ми / дава¹йте / обобщи²м наши знания. (6)
- Посчита³йте / и потом вы²берите / снежинку той фо³рмы / в вашем конвертике¹. (6)
- Давайте вспо²мним /какие же называ³ют / самостоя²тельными / частями речи. (7)
- Назови²те. (7)

Na sedmi analyzovaných záznamech se podařilo ověřit užití konstrukce IK-2 ve výpovědích vyjadřujících doplňovací otázku s tázacím slovem, ve kterých se centrum nachází na tázacím slově, alternativní otázku, kde se IK-2 nachází v její druhé části, dále pak ve výpovědích, kde IK-2 vyjadřuje zdůraznění, srovnání a projev vůle v rozkazovacích větách zahrnující i rozkaz tvořený analytickou formou pomocí částice давай. IK-2 se v záznamech nejvíce objevovala jako nástroj pro zdůrazní výpovědi nebo její části a pro vyjádření doplňovací otázky s tázacím slovem.

10.3 Výskyt IK-3

V otázkách bez tázacího slova:

- Ты зна³ешь? (2)
- Не чита³ла? (2)
- Собак лю³бишь? (2)
- У тебя е³сть? (2)
- Аммиа³к? (2)
- Ты чита³л? (2)
- Первый раз слы³шишь? (2)
- Че³стно? (2)
- В И³ндии? (2)
- Люди приходили весёлыми и уходили гру³стными получается? (4)
- Да³? (6)
- Первый ряд гото³в оценить? (6)

⇒ V opakované otázce pro vyjádření nepochopení:

- Све³тится? (2)
- Тадж-Маха³л? (2)
- Зри³тели? (4)

⇒ V nekonečných syntagmatech pro vyjádření neukončenosti:

- Конеч⁴но, / у вас впереди⁴ / жи⁶знь / впереди карье⁶ра / впереди очень много но⁶вого, / неожи⁶данного, / интере⁶сного, / ра⁶достного, / но всегда² у вас / оста³нется / те¹плое / воспоминание о студенческих года⁶х / своей родной альма-матер, Московском университе⁶те, / который очень много сделал за э⁶ти / четы⁶ре, / пя⁶ть, / ше⁶сть лет, / кто как учи⁶л, / по кой програ⁶мме, / для ва²с.
(1)
- Благодаря какому химическому элеме³нту / свети⁶лась собака Баскерви¹лей? (2)
- Да, если бы хлор свети³лся, / я ду¹маю. (2)

- Сейчас ситуация в Тбилиси относительно спокойная | и протестующие, | которые вчера заблокировали центр города, | включая несколько / крупных : дорожных / развязок, | разошлись примерно около 5–6 часов утра². (3)
- Полиция предприняла несколько попыток разогнать | на проспекте Руставели, | где находится парламент, / но так и не смогла освободить его от протестующих | и была выведена с территории тоже где-то около 3–4 часов утра². (3)
- Всего по данным МВД³ | в ходе ночных беспорядков / были задержаны 63 человека, / а что касается пострадавших, / то, по информации, которую распространяет Минздрав, / за медицинской помощью обратился 11 человек, / в том числе⁴ / шестеро полицейских. (3)
- Среди пострадавших также один из лидеров бывшей правящей партии, | сейчас оппозиционной, | Единое национальное движение Леван Хабешвили, | по его словам, | он был схвачен полицейскими, / когда пытался заступиться за одного из участников митинга, | после чего его избивали / и сами же полицейский отвезли в больницу. (3)
- Хабешвили распространил фото из клиники : у него повреждены лицевые кости, | ему понадобилась срочная операция, | сейчас он уже покинул клинику. (3)
- Вот я с сегодняшнего дня³ | уже говорю мне семьдесят пять, / скоро². (4)
- А будет семьдесят пять, | то уже мне во семьдесят скоро.
- Чем больше возраст, / тем ты герой. (4)
- Пришли³ / поздравить вас с юбилеем. (4)
- А почему² они такие... / не ну такие... (4)
- А насчет трезвости, | вот у меня был юбилей. (4)
- Никогда ещё в мире / никто не приглашал всех. (4)
- Ну хотя бы шампанское, | ну хоть что-то. (4)

- Приходи³ли, / смотре³ли, / весели³лись. (4)
- Если голо³дные, / там был фурше²т. (4)
- Считать ва³учеры, которые / незаконно раздава²ли, якобы / для того, чтобы все стали со²бственниками.
- Ребя²та, / оценим себя³ / на этом этапе уро¹ка.
- Посчита³йте / и потом вы²берите / снежинку той фо³рмы / в вашем конвертике¹. (6)
- Посмотри⁴те / каких снежинку вас больше всего⁴, / вы⁴берите / и укра²сим / на²ше / ска²зочное, / прекрасное окно³ / с помощью этих снежи¹нок. (6)
- На самостоя³тельные | и служе²бные. (7)
- Имя существительное – это самостоятельная часть ре³чи, | которая отвечает на вопросы кто и что³ / и обозначает предме¹т. (7)

⇒ V alternativních otázkách se spojku или:

- Предпо³ложим, / или отве²тим? (4)

⇒ V rozkazovacích větách vyjadřující slušnou prosbu:

- Посчита³йте / и потом вы²берите / снежинку той фо³рмы, / в вашем конвертике¹. (6)

⇒ Ve výpovědích se zájmennými slovy pro vyjádření vysoké míry vlastnosti, příznaku nebo děje: nebylo nalezeno

⇒ Ve výpovědích s částicemi но, же, ведь pro vyjádření zdůrazněného potvrzení nebo popření: nebylo nalezeno

⇒ Nerozřazené výpovědi:

- Заче³м это надо? (2)

Na sedmi analyzovaných záznamech se podařilo ověřit užití konstrukce IK-3 ve výpovědích vyjadřujících otázku bez tázacího slova, alternativní otázku, kde se IK-3 nachází v její první části a ve výpovědích s opakovanou otázkou vyjadřující neporozumění. Užití IK-3 bylo dále ověřeno ve výpovědích s rozkazovacím slovem, kde IK-3 vyjadřuje slušnou prosbu namísto rozkazu a v nekoncevých syntagmatech výpovědi pro vyjádření neukončenosti. Užití IK-3 s tázacím slovem pro vyjádření vysoké míry vlastnosti, příznaku

небо дѣе а ужиті ІК-3 про zdůrazněné potvrzení nebo popření ve výpovědích s částicemi но, же, ведь se v záznamech nevyskytovalo a nebylo tak v práci ověřeno. V jednom užití této konstrukce nelze přiřadit ke zmíněným významům. Jedná se o otázku se zájmeným slovem vyjadřující rozhořčení. ІК-3 se v záznamech nejvíce objevovala pro vyjádření neukončenosti a pro vyjádření otázek bez tázacího slova.

10.4 Výskyt ІК-4

⇒ V neúplných otázkách se spojkou a vyjadřujícími srovnání: nebylo nalezeno

⇒ V nekonečných syntagmatech pro vyjádření neukončenosti se známkami formálnosti:

- Дорогие выпускники⁴, / роди⁴тели, / все, кто прише¹л / в актов^{ый} за⁴л / Московского университе¹та. (1)
- Десять ты²сяч / выпускников Московского университе⁴та / сего⁴дня / получают дипло¹мы. (1)
- Более трех ты⁴сяч / закончили дипломы с отли⁴чием /, и вы все⁴, / в этом за⁴ле, / победи²тели. (1)
- Конечно⁴, / у вас впереди⁴ / жи⁶знь, / впереди карье⁶ра, / впереди очень много но⁶вого, / неожи⁶данного / интере⁶сного, / ра⁶достного, / но всегда² у вас / оста³нется / те¹плое / воспоминание о студенческих года⁶х / своей родной альма-матер, Московском университе⁶те, / который очень много сделал за э⁶ти / четы⁶ре, / пя⁶ть, / ше⁶сть лет, / кто как учи⁶л, / по кой програ⁶мме / для ва²с. (1)
- Сейчас ситуация в Тбилиси относительно споко³йная | и протесту³ющие, | которые вчера заблокировали центр го⁴рода, | включая несколько / кру¹пных .: доро¹жных / развя³зок, | разошлись примерно около 5–6 часов утра². (3)
- Всего по данным МВД³ | в ходе ночных беспоря³дков / были задержаны 63 челове³ка, / а что касается пострада³вших, / то, по информации, которую распространяет Минздра³в, / за медицинской

помощью обратился 11 челове⁴к, / в том числе⁴, / шестеро
полице¹йских. (3)

⇒ V různých výpovědích vyjadřujících nadřazenost mluvčího nad posluchačem:

- Посмотри⁴те / каких снежинку вас больше всего⁴, / вы⁴берите / и
укра²сим / на²ше / ска²зочное, / прекрасное окно³ / с помощью этих
снежи¹нок. (6)
- Е⁶сли / вам трудно было работать в группе, но ваша группа всё
равно спра¹вилась / то, снежинку форме пласти⁴нка. (6)
- Пожа⁴луйста. (6)
- Хорошо⁴. (6)
- Ви⁴жу. (7)
- Что вы знаете об имени существи⁴тельном? (7)

⇒ Nerozřazené výpovědi:

- (Ааа) Фо⁴сфор? (2)

Na sedmi analyzovaných záznamech se podařilo ověřit užití IK-4 pro vyjádření neukončenosti se známkami formálnosti. V tomto významu se konstrukce vyskytovala v slavnostním projevu a v televizní reportáži. Dále se podařilo ověřit užití konstrukce v situacích, kdy je mluvčí formálně nadřazen posluchačům, a to konkrétně ve dvou záznamech z vyučovacích hodin ve výpovědích učitele. Užití IK-4 v neúplných otázkách se spojkou a pro vyjádření srovnání se v záznamech nevyskytovalo a nebylo tak ověřeno. V jednom případě IK-4 nelze zařadit ani k jednomu ze zmíněných významů, jelikož na tomto místě vyjadřuje nejistou odpověď vyjádřenou formou otázky.

10.5 Výskyt IK-5

⇒ Ve výpovědích pro vyjádření vysoké míry příznaku, děje či stavu:

- Ни ка⁷пли алкоголя, / ни одно⁵й сигаре⁵ты. (4)
- Каки⁵е же вы молодцы⁵. (6)

⇒ Ve výpovědích s tázacími zájmeny pro vyjádření nevole:

- О какой но⁵вой Росси⁵и вы говорите? (5)
- Како⁵е шампа⁵нское? (7)

⇒ Ve výpovědích obsahujících projev vůle pro zdůraznění přání, lítosti nebo preference: nebylo nalezeno

Na sedmi analyzovaných záznamech se podařilo ověřit užití IK-5 v expresivních výpovědích pro vyjádření vysoké míry příznaku, děje či stavu a také pro vyjádření nevole v expresivních výpovědích s tázacími zájmeny. Výpovědi s projevem vůle zdůrazňující přání, lítost nebo preferenci se v záznamech nevyskytovaly a užití IK-5 v nich nebylo ověřeno.

10.6 Výskyt IK-6

⇒ V hodnotících výpovědích silně akcentujících určitou kvalitu, děj, nebo míru vlastností:

- Краси⁶вые / молоды⁶е. (4)
- Все у⁶мные. (4)

⇒ V nekoncových syntagmatech pro vyjádření neukončenosti výpovědi:

- Neutrálního charakteru:
 - На самом деле Пушкин сказал, что университе⁶т / завершает формирование души², / которая потом способна к хоро²шему / прекра²сному. (1)
 - Если вы⁶ / активно уча⁴ствовали / в вашей гру¹ппе / и у вас всё получи¹лось, | поста²вьте на полях самооценки / снежинку звезду⁶. (6)
 - Е⁶сли / вам трудно было работать в группе, но ваша группа всё равно спра¹вилась / то снежинку форме пласти⁴нка. (6)
- Slavnostního charakteru:
 - У нас сегодня пра⁶здник, / торжественный де⁶нь. (1)
 - Вы зако⁴нчили / Московский университе¹т, / лучший университет нашей страны и ми⁶ра, / закончили его с отли¹чием. (9)
 - Конечно⁴, / у вас впереди⁴ / жи⁶знь, / впереди карье⁶ра, / впереди очень много но⁶вого, / неожи⁶данного / интере⁶сного, / ра⁶достного, / но всегда² у вас / оста³нется /

те¹плое / воспоминание о студенческих года⁶х / своей
родной альма-матер, Московском университе⁶те, / который
очень много сделал за э⁶ти, / четы⁶ре, / пя⁶ть, / ше⁶сть лет, /
кто как учи⁶л, / по кой програ⁶мме, / для ва²с. (1)

- Мы хотели, чтобы вы⁶, / закончив университе⁶т, / вот были
теми людьми⁶ / которые будете делать хоро⁶шее, /
прекра⁶сное, / служи⁶ть своей Родине, / Росси⁶и, / люби⁶ть /
семью⁶, / иметь хорошее окружение това⁶рищей, / хорошую
 карье⁶ру, / и коне⁶чно, / чтобы у вас всё было в жизни
хорошо¹. (1)

⇒ V koncových syntagmatech emocionálně zabarvených výpovědí pro vyjádření ukončenosti:

- У нас сегодня пра⁶здник, / торжественный де⁶нь. (1)
- Было бы хорошо зна¹ть / чуть-чуть хи⁶мию. (2)

⇒ V opakovaných otázkách se zájmeny pro vyjádření neporozumění: nebylo nalezeno

⇒ Ve výpovědích se se zájmenými slovy pro upoutání pozornosti posluchače: nebylo nalezeno

Na sedmi analyzovaných záznamech se podařilo užití IK-6 ověřit v hodnotících výpovědích silně akcentujících určitou kvalitu, děj, nebo míru vlastností. Dále pak nekoncových syntagmatech, jak pro vyjádření neukončenosti neutrálního charakteru, tak i pro vyjádření neukončenosti ve výpovědích slavnostního charakteru. Užití konstrukce bylo ověřeno i pro vyjádření ukončenosti v emocionálně zabarvených výpovědích. IK-6 se v opakovaných otázkách se zájmeny pro vyjádření neporozumění a ve výpovědích se se zájmenými slovy pro upoutání pozornosti posluchače v záznamech nevyskytovalo a nebylo tak ověřeno.

10.7 Výskyt IK-7

⇒ Ve výpovědích bez zájmen pro vyjádření zesíleného potvrzení, popření nebo zesílené kvalitativní charakteristiky:

- Это ро⁷боты. (4)

- Это наши зри⁷тели. (4)
- Это реко⁷рд. (4)
- Ни ка⁷пли алкоголя, / ни одно⁵й сигаре⁵ты. (4)
- Это²/ огро²мные / заво²ды, / фа⁷брики, / террито⁷рии, которые мы потеряли с вами? (5)
- Это межэтнические конфли⁷кты? (5)
- Добить оста⁷вшуюся Россию, ваши люди в Лондоне сидят. (5)
- Вы никогда не будете президе⁷нтом, / ни мини⁷стром, / ни губерна⁷тором. (5)
- Вы то⁷т / кто обокра⁷л / и уничтожа⁷ет / на⁷шу страну. (5)

⇒ Ve výpovědích se zájmnými slovy pro vyjádření negace děje, činnosti nebo stavu: nebylo nalezeno

⇒ Zdůrazněné hodnocení ve výpovědích se zájmnými slovy: nebylo nalezeno

Na sedmi analyzovaných záznamech se podařilo ověřit užití IK-7 v expresivních výpovědích bez pro vyjádření zesíleného potvrzení, popření nebo zesílené kvalitativní charakteristiky. Ty se vyskytovaly v talk show a politické debatě. Výpovědi se zájmnými slovy pro vyjádření negace děje, činnosti nebo stavu a výpovědi se zájmnými slovy pro vyjádření zdůrazněného hodnocení se v záznamech nevyskytovaly a užití IK-7 v těchto významech tak nebylo ověřeno.

Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala intonaci v ruském jazyce. Dílčím cílem práce bylo představení intonace v širším kontextu fonetiky a tvorba teoretického základu pro zpracování analýzy v praktické části. Za hlavní cíl si práce kladla objasnit výskyt intonačních konstrukcí v sedmi analyzovaných záznamech z hlediska významu, který předávají na základě systému E.A. Bryzgunovové.

Bakalářská práce je dělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části bylo nejprve pojednáno o fonetice jako lingvistické disciplíně a byly představeny její subdisciplíny. Dále byly představeny fonetické prostředky a jejich členění dle funkce, kterou v jazyce plní s užším zaměřením suprasegmentální jednotky a suprasegmentální rysy. Mezi suprasegmentální jednotky byla zařazena slabika, fonetická fráze, syntagma a fonetické slovo. Mezi suprasegmentální rysy byl zařazen přízvuk a intonace.

Dále se práce věnovala výhradně intonaci, její definici, funkcím, které v jazyce plní a prostředkům, které se na jejím vzniku podílí. Následně byly představeny tři systémy různých autorů zabývajících se intonací v ruském jazyce. Jedná se o systém intonačních konstrukcí ruské lingvistky E. A. Bryzgunovové, systém perceptivní intonologie holandské lingvistky C. Odé a o kombinatorní model ruského lingvisty S. V. Kodzasova, z nichž byla zvláštní pozornost věnována systému intonačních konstrukcí E. A. Bryzgunovové, z níž pak vychází analýza autentického jazykového materiálu v praktické části.

Hlavním závěrem vyplývajícími z teoretické části práce je fakt, že intonace je pro ruský jazyk stěžejním jazykovým prostředkem plnící řadu funkcí od větně významové, kdy intonace rozlišuje výpovědi z hlediska významu např. otázky od oznamovacích vět až po indexovou funkci, kdy je možné na základě užitých melodických kontur určit např. odkud mluvčí pochází. Ze zmíněného vyplývá, že bez správného užití intonace příznačné pro ruský jazyk může docházet k narušení komunikačního cíle, nebo k vyjádření jiného než zamýšleného. Problematickým aspektem intonace je fakt, že je v řeči rodilých mluvčích zautomatizována a její intencionální osvojování je obtížné. Dalším problematickým aspektem kromě složitosti osvojování je i její teoretické uchopení. Na vzniku intonace se totiž podílí mnoho prostředků, které je od sebe při analýze složité oddělit a zvláště je analyzovat. Proto mezi odborníky nepanuje shoda na vymezení prostředků intonace. E. A.

Bryzgunovová a C. Odé ve svých systémech pracují především s melodickou konturou. S. V. Kodzasov inventář rozšiřuje o mnohé další prostředky. Z hlediska osvojování si správné intonace ruské řeči se jeví vhodnějšími systémy C. Odé a E. A. Bryzgunovové, jelikož systém S. V. Kodzasova je velmi analytický a detailní a pro neobornou veřejnost tak ne zcela vhodný. S ohledem na výše zmíněné lze konstatovat, že dílčí cíl práce byl naplněn.

Předmětem praktické části bakalářské práce byla analýza autentického jazykového materiálu na základě systému intonačních konstrukcí E. A. Bryzgunovové, který byl popsán v teoretické části. Hlavním cílem praktické části bylo objasnění výskytu intonačních konstrukcí v analyzovaných záznamech. Důležitým aspektem pro zpracování analýzy byl výběr vhodných záznamů tak, aby bylo možné dále pracovat se všemi intonačními konstrukcemi.

V první kapitole praktické části bylo představeno sedm prepisů záznamů autentického jazykového materiálu. Jednalo se o záznam ze slavnostní řeči, dotazování kolemjdoucích, reportáže, talk show, politické debaty a dva záznamy z vyučovací hodiny. Zdrojem všech záznamů byl kanál YouTube. Řeč v záznamech byla nejprve rozdělena na syntagmata, poté byl vyznačen typ pauz, které syntagmata oddělují a následně byla ke každému syntagmatu přiřazena jedna intonační konstrukce. Z důvodu obtížného přiřazení jedné konstrukce ke každému syntagmatu pouze na základě poslechu, byl k přesnějšímu určení využit program Praat, který melodickou konturu výpovědi zobrazuje. Na základě této kontury byla vybrána jedna intonační konstrukce s odpovídajícím melodickým průběhem.

Dále se pod záznamy nachází jejich stručné představení a následně je popisně rozebrán a objasněn výskyt intonačních konstrukcí z hlediska významu, který do řeči vnáší. V další části jsou výpovědi rozděleny dle intonačních konstrukcí a každé konstrukci je věnována samostatná podkapitola. V každé podkapitole je v bodech označen význam, o který má daná konstrukce schopnost obohacovat výpověď, tak jak byly představeny v teoretické části práce v kapitole věnované intonačním konstrukcím podle E. A. Bryzgunovové. K těmto významům poté byly, bylo-li to možné, přiřazeny výpovědi ze záznamů. V případě, že výskyt některé konstrukce nemohl být vysvětlen na základě poznatků z teoretické části, byl zařazen k odrážce s názvem nerozřazené výpovědi. Pod rozřazením je stručně shrnuto,

v jakých významech bylo ověřeno užití dané konstrukce, v jakých se užití konstrukce od teoretického popisu odlišovalo a v jakých významech k ověření nedošlo.

Téměř ve všech případech, až na několik výjimek, mohlo být užití konstrukce opodstatněno a vysvětleno na základě poznatků ze systému E. A. Bryzgunovové. V několika případech se užití některé konstrukce nepodařilo takto opodstatnit. To lze vysvětlit tím, že ačkoliv bylo vymezeno 7 intonačních konstrukcí s pro ně charakteristickými významy, které předávají, nelze užití konkrétní melodické kontury v řeči omezit na dané významy. S ohledem na výše zmíněné lze konstatovat, že hlavní cíl práce byl naplněn.

Ačkoliv se práce zaměřuje na systém intonačních konstrukcí E. A. Bryzgunovové, tento systém není zdaleka jediným věnujícím se intonaci ruského jazyka. Proto se jako další možné uchopení práce nabízí analýza daných záznamu na základě jiných systému a jejich případné porovnání s analýzou provedenou v této práci.

Резюме

В бакалаврской работе рассматривается тема интонации в русском языке. Центром внимания являются значения, которые интонация способна добавлять в речь. Главной целью работы является разработка анализа живой русской речи с точки зрения её интонационного оформления на основе системы интонационных конструкций Е. А. Брызгуновой.

Работа разделена на теоретическую и практическую часть. В теоретической части сначала даётся определение термину фонетика и кратко перечисляются фонетические субдисциплины. В следующей части представлено деление фонетических средств на признаки и единицы с акцентом на супraseгментные средства. К супraseгментным единицам отнесены слог, фонетическая фраза, синтагма, и фонетическое слово, а к супraseгментным признакам – ударение и интонация. В следующих частях работы внимание направлено к интонации. Сначала объясняется термин интонация и рассматриваются её функции в речи. В дальнейших частях представлены три системы интонации, разработанные разными лингвистами. Рассматривается система русского лингвиста Е. А. Брызгуновой, система перцептивной интонологии голландского лингвиста С. Оде и комбинаторная модель, разработанная русским лингвистом С. В. Кодзасовым. Наибольшее внимание в работе уделено системе Е. А. Брызгуновой, так как на основе этой системы разработан анализ речи в практической части.

Главный вывод, который допустимо сделать на основе теоретической части работы является высокая значимость интонации в русском языке ввиду выполнения ею ряда функций, необходимых для передачи задуманного говорящим. При несоблюдении основных законов правильного интонирования может нарушаться коммуникация. Из трёх систем, представленных в работе, система Е. А. Брызгуновой и С. Оде являются более подходящими для освоения русской интонации иностранными студентами, так как система С. В. Кодзасова работает с большим количеством интонационных средств и направлена скорее аналитически.

В практической части был проведен анализ семи записей живой русской речи. Сначала представлены записи, в которых речь расчленена на синтагмы, и был обозначен тип пауз, которые разделяют синтагмы, на основе транскрипции Логиновой. Впоследствии на каждой синтагме была обозначена интонационная конструкция по системе Брызгуновой, которая соответствовала её мелодическому контуру, а затем в работе было раскрыто появление этих конструкций с точки зрения значения, которое они добавляют в речь. В последующей главе отдельные высказывания распределены по интонационным конструкциям и значениям, которые представлены так, как отмечено в теоретической части работы. Такое распределение позволяет понять, в каких значениях находились конструкции в записях, т. е. какие значения удалось проверить на ограниченном количестве семи записей в работе, в каких значениях конструкции не были проверены в связи с их отсутствием в записях и в каких случаях теоретическое объяснение не соответствовало наличию конструкций в анализируемых записях.

Анализ показал, что в большинстве случаев интонационное оформление высказываний полностью соответствовало теоретическому описанию значений, которые конструкции передают. В нескольких случаях интонационное оформление теоретическому описанию не соответствовало. Объяснение такого явления заключается в том, что хотя с каждой конструкцией связаны значения, которые ими передаются, это не исключает употребление этих конструкций в значениях и ситуациях, не описанных в теории Е. А. Брызгуновой.

На основе результатов допустимо сказать, что в семи проанализированных записях удалось объяснить наличие почти всех конструкций по системе Е. А. Брызгуновой.

Seznam použitých informačních zdrojů

Literární zdroje v českém jazyce

ASHBY, Michael a John A. MAIDMENT. *Úvod do obecné fonetiky*. Přeložil Tomáš DUBĚDA. V Praze: Univerzita Karlova, Karolinum, 2015. Lingvistika (Karolinum). ISBN 978-80-246-2322-1.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vydání 4., v Karolinu 2., doplněné. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.

KONEČNÝ, Jakub. *Praktická fonetika ruského jazyka pro budoucí učitele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015. ISBN 978-80-7290-835-6.

SKARNITZL, Radek, Pavel ŠTURM a Jan VOLÍN. *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis řeči*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3272-8.

VLČKOVÁ-MEJVALDOVÁ, Jana. *Prozodie, cesta i mříž porozumění: experimentální srovnání příznakové prozodie různých jazyků*. V Praze: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1266-6

Literární zdroje v ruském jazyce

БРЫГУНОВА, Е.А. Интонация. In: *Русская грамматика*. 2-ая типография издательства наука. Москва: Наука, 1980, s. 150-171.

БРЫЗГУНОВА, Е.А. *Звуки и интонация русской речи*. 3-е. Москва: Русский язык, 1977.

ЗИНДЕР, Л.Р. *Общая фонетика и избранные статьи*. 2-е изд., исп. и доп. С.-Петербург: Академия, 2007. ISBN 978-5-8465-0623-7.

ИВАНОВА-ЛУКЪЯНОВА, Г.Н. *Культура устной речи*. 7-е изд., стер. Москва: Флинта, 2019. ISBN 978-5-89349-009-1.

КНЯЗЕВ, С.В., ПОЖАРИЦКАЯ, С.К. *Современный русский литературный язык: Фонетика, орфоэпия, графика и орфография: Учебное пособие для вузов*. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Гаудеамус, 2011. ISBN 978-5-8291-1252-3.

КОДЗАСОВ, С.В., КРИВНОВА, О.Ф. *Общая фонетика*. Москва: Российский государственный гуманитарный университет, 2001. ISBN 5-7281-0347-2.

КОДЗАСОВ, С.В. *Исследования в области русской просодии*. Москва: Языки славянских культур, 2009. ISBN 978-5-9551-0368-6.

ЛЕКАНТ, П.А., КОЛЬЦОВА Н.Г., ЖУКОВ, В.П. *Современный русский литературный язык*. 3-е изд., исп. и доп. Москва: Высшая школа, 1996. ISBN 5-06-003021-0.

ЛОГИНОВА, И.М. *Фонетика преподаватель русского языка как иностранного*. 1-е изд., Санкт-Петербург: Златоуст, 2021. ISBN 978-5-907123-28-1.

ПОПОВ, М.Б. *Фонетика современного русского языка: учебник для высших учебных заведений Российской Федерации*. 1-е изд., Санкт Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет, 2014. ISBN 978-5-8465-1408-9.

РОЗЕНТАЛЬ, Д.Э., ГОЛУБ, И.Б., ТЕЛЕНКОВА, М.А. *Современный русский язык*. 12-е изд. Москва: Айрес Пресс, 2013. ISBN 978-5-8112-4846-9.

СВЕТОЗАРОВА, Д.С. *Интонационная система русского языка*. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1982.

СУХАНОВА, М.С. Основные сведения об ударении. In: *Русская грамматика*. 2-ая типография издательства Наука. Москва: Наука, 1980, s. 90-95.

ЧЕРЕМИСИНА-ЕНИКОЛОПОВА, Н.В. *Законы и правила русской интонации*. 2-е изд., стер. Москва: Флинта, 2013. ISBN 978-5-89349-132-6

ЯНКО, Т.Е. *Интонационные стратегии русской речи в сопоставительном аспекте*. Москва: Языки славянских культур, 2008. ISBN 978-5-9551-0267-2.

Elektronické zdroje v českém jazyce

KRČMOVÁ, Marie. *Fonetika a Fonologie*. Online. 2008 [cit. 2024-06-16]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js08/fonetika/ucebnice/index.html>

PALKOVÁ, Zdena. Intonace v popisu prozodie. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Online. 2017. [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INTONACE%20V%20POPISU%20PROZO>.

Elektronické zdroje v ruském jazyce

КОДЗАЦОВ, С.В. Russian intonation: A perceptual description: Odé, C., Amsterdam — Atlanta, Rodopi, 1989, 304 pp. Online. *Russian linguistics*. 1992, roč. 16, č. 1, s. 146-155. ISSN 0304-3487. [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/BF02529545>.

КОДЗАЦОВ, С.В. *Русская диалектная фонетика: Учебное пособие*. Online. Москва, 2008. [cit. 2024-07-08].

Dostupné z: http://www.philol.msu.ru/~ruslang/data/pdf/_dianwo.pdf.

KONEČNÝ, Jakub. *Fonetika a fonologie současného ruského jazyka: vybrané kapitoly*. Online. Ústřední knihovna, Univerzita Karlova, 2016. [cit. 2024-06-16]. ISBN 978-80-88176-11-4. Dostupné z: <https://publi.cz/books/463/index.html>

Русская фонетика, учебные материалы [online]. 2002 [cit. 2024-06-16]. Dostupné z: <http://fonetica.philol.msu.ru>.

ФИЛАТОВ, А.В. *Летопись Московского университета: Портрет: Е.А.Брызгунова*. Online. [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://letopis.msu.ru/peoples/6776>.

Elektronické zdroje v anglickém jazyce

ODÉ, Cecilia. Russian Intonation: A Perceptual Description. [Volume 1]. Online. *Studies in slavic and general linguistics*. 1989, roč. 13. ISSN 0169-0124. [cit. 2024-06-23].

ODÉ, Cecilia. *Transcription of Russian Intonation*. 2008. Online. [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://www.fon.hum.uva.nl/tori/index.html>.

Zdroje záznamů

ВЕКШИН, ДМИТРИЙ [@vekshito]. *Студенты МГУ отвечают на школьные вопросы / 10 глупых вопросов*. Online, video. 2022-07-09. Dostupné z: YouTube, https://www.youtube.com/watch?v=js_a5Iuqabg&t=188s. [cit. 2024-06-16].

LAMI NAREA [@laminarea3440]. *Пугачево сбежит из страны*. Online, video. 2021-04-17. Dostupné z: Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=7JRqjy-8Ciw&t=158s>. [cit. 2024-06-16].

НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ [@CurrentTimeT]. *Протест в Тбилиси: водометы, газ, задержания. Обстрел Одессы. Резиденция Лукашенко под Сочи. Главное.* Online, video. 2024-01-05. Dostupné z: YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=m8knJlGreQw&t=160s>. [cit. 2024-06-16].

ПАВЛОВ, Роман [@user-pd5dz2on7p]. *Начальные классы, русский язык 3 класс. Открытый урок Елкиной Дарии Николаевны.* Online, video. 2021-19-04. Dostupné z: Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=zTuRzwcwn8&t=1933s>. [cit. 2024-06-16].

ПО ПОЛОЧКАМ [@on_the_shelves]. *Владимир Жириновский. Вечерний Ургант.* Online, video. 2024-03-22. Dostupné z: Youtube, https://www.youtube.com/watch?v=CwfX6b7L_14&t=331s. [cit. 2024-06-16].

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ МГУ ИМЕНИ М.В.ЛОМОНОСОВА [@user-vg7ec1rl1c]. *Вручение красных дипломов выпускникам филологического факультета МГУ имени М.В.Ломоносова 2018 года.* Online, video. 2018-11-06. Dostupné z: YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=hd6UEevmzvU&t=329s>. [cit. 2024-06-16].

Software

BOERSMA, Paul a WEENINK, David. *Praat: doing phonetics by computer* 6.4.13 [software]. 5. prosince 1995 [cit. 2024-08-06]. Dostupné z: <http://www.praat.org/>

Přílohy práce

Součástí práce jsou záznamy analyzovaných nahrávek. Ty jsou vloženy do studijního informačního systému do sekce přílohy práce. Názvy jednotlivých záznamů odpovídají názvům užívaným v práci.